

A gyűlöletbeszéd szabályozása az online platformokon – transzatlanti kompromisszum a szólásszabadság terén?

UTA KOHL*

1. Bevezetés

A gyűlöletbeszéd nem ártalmatlan.¹ A különböző csoportok rágalmozása (*group libel*) – avagy a nemzeti, faji vagy vallási alapú megvetés gyűlöletkeltésre irányuló kifejezése – diszkriminációhoz, ellenségeskedéshez, sőt erőszakhoz vezethet,² így valós következményekkel járhat a kiszolgáltatott kisebbségek tagjaira és a társadalom egészére nézve.³ Egy kissé megfoghatatlan, de annál fontosabb nézőpontból a gyűlöletbeszéd „a társadalom kiszolgáltatott tagjai méltóságának szándékos megsértése, és a befogadás mint közjó elleni kitervelt támadás”.⁴ A gyűlöletbeszéd kártékony hatásával kapcsolatban – bár a részleteket tekintve eltérésekkel – általános az egyetértés, és alapvetően még az Egyesült Államokban sem vitatják, ahol pedig az alkotmányosan védett beszéd.⁵ Frederic Schauer megfogalmazásában: „tudomásul kell vennünk, hogy a véle-

* Professzor, University of Southampton.

A szerző köszönettel tartozik Mathias Hongnak, Lorna Woodsnak, Chara Bakalishnak és Jacob Eislernek a hasznos megjegyzésekért és javaslatokért, valamint Sophie Turenne-nek és Oliver Butlernek.

A tanulmány eredetileg megjelent: Platform Regulation of Hate Speech – A Transatlantic Speech Compromise? *Journal of Media Law*, Vol. 14, No. 1 (2022) 25–49. A szöveget a szerző és a kiadó engedélyével közöljük.

¹ Jeremy WALDRON: *The Harm in Hate Speech*. Cambridge, Harvard University Press, 2012; Ivan HARE – James WEINSTEIN (szerk.): *Extreme Speech and Democracy*. Oxford, Oxford University Press, 2009; Michael HERZ – Péter MOLNÁR (szerk.): *The Content and Context of Hate Speech*. Cambridge, Cambridge University Press, 2012; Eric HEINZE: Viewpoint Absolutism and Hate Speech. 69(4) *Modern Law Review* (2006) 543; Eric HEINZE: *Hate Speech and Democratic Citizenship*. Oxford, Oxford University Press, 2016; Eric BARENDT: *Freedom of Expression*. Oxford, Oxford University Press, 2005; Law Commission: *Abusive and Offensive Online Communications: A Scoping Report* (2018 Nov 1) Law Com No 381.

² Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) 20. cikk 2. bekezdés; lásd még a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény (1965) 4. cikk. A gyűlöletbeszédről mint csoportrágalmozásról lásd WALDRON i. m. (1. lj.) 34-től.

³ Időnként a vonatkozó bűncselekmények megfogalmazásában a „közrendre” vagy „közbékére” való hivatkozás révén ragadják meg, lásd pl. a német büntető törvénykönyv 130. cikkét. A King v. Osborne ügyben ([1732] 94 Eng Rep 406) a zsidók elleni csoportos rágalmozás a „közbéké” megsértését jelentette. Lásd még Chara BAKALIS: Rethinking Cyberhate Laws. 27(1) *Information & Communications Technology Law* (2018) 86 (az online gyűlölet által okozott különféle károk megvitatása).

⁴ WALDRON i. m. (1. lj.) 5–6.

⁵ Pl. Edward J. EBERLE: *Dignity and Liberty: Constitutional Visions in Germany and the United States*. Westport, Praeger, 2002, 224.; Robert POST: Hate Speech. In HARE–WEINSTEIN i. m. (1. lj.) 123., 133-tól a sérelmek és a beszéd közötti „célzatos” okozati összefüggésről. Az amerikai szerzők gyakran alábecsülik az ártalmakat, lásd pl.

ménynyilvánítás szabadságához való jog nem azért védi az információk és gondolatok kifejezését, mert az jellemzően következmények nélküli vagy ártalmatlan, hanem éppen annak *ellenére*, hogy azok kifejezése kárt okozhat és következményei lehetnek.⁶ Az Első Alkotmánykiegészítés által kínált védelem sem a gyűlöletbeszéd által okozott károkat nem tagadja, sem jóváhagyni vagy támogatni nem kívánja az ilyen beszéd mögött álló gondolatokat, hanem inkább magának a kifejező aktusnak a szentségét kívánja megóvni az állami beavatkozástól:⁷ „A befolyásért folyó versenyben az állam semleges megfigyelőként a pálya szélén marad.”⁸ A kifejező aktus szent, tekintettel annak az egyén – autonómia, önkifejezés és önmegvalósítás – és a társadalom, különösen a demokratikus önkormányzás tekintetében fennálló konstitutív szerepére.⁹ Más liberális demokráciák, főként az európai társadalmak, egyetértenek abban, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága iránti elkötelezettség nem a kedves vagy – ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) fogalmazott – az olyan közlésekre irányul, amelyeket „kedvezően fogadnak, vagy amelyeket nem tartanak sértőnek, vagy közömbösnek tekintenek”, hanem éppen azokra, „amelyek sértik, megdöbentek vagy zavarják az államot vagy a lakosság bármely csoportját”.¹⁰ Mégis, e liberális demokráciák számára az egyén önmegvalósítását és a demokratikus önkormányzást ásná alá, ha a nyilvános gyűlöletbeszédet cenzúrázatlanul hagynák. Tehát noha Amerika és más liberális demokráciák egyetértenek a véleménynyilvánítás szabadságának jelentőségével és még általánosabban a gyűlöletbeszéd káros következményeivel kapcsolatban is, élesen eltér a véleményük arról, hogy az állam számára hasznos-e beavatkozni.¹¹ Ezt a nézetkülönbséget úgy is jellemezhetnénk, hogy az egyik esetben az *eljárásnak* van jelentősége – mi a legjobb módja a gyűlöletbeszéd semlegesítésének –, a másik esetben pedig a *tartalomnak*, azaz a gyűlöletbeszéd természetének, káros következményeinek vagy a szólásszabadság által általánosságban védett értékeknek.

A szólásszabadság amerikai és európai hagyományai közötti közös pontok, valamint a véleménykülönbségek természetének felvázolása hasznos kiindulópontot kínál a jelen tanulmányhoz, amely a szólásszabadság e két rendszerének ütközését vizsgálja az online világban – „eljárás” szemszögből. Az internet két jelentős módon változtatta meg a szólásszabadsággal kapcsolatos problémákat. *Először is*, a szüretlen nyilvános beszéd – beleértve a gyűlöletbeszédet is – mennyiségének, láthatóságának és tartósságának növekedéséhez vezetett, ezáltal a gyűlölet-

Ronald Dworkin előszava HARE–WEINSTEIN i. m. (1. lj.): „Számos állítás [a rosszindulatú megszólalás káros következményeiről] felfúj, néhány pedig abszurd; [...] meg kell védenünk azt, még akkor is, ha vannak rossz következményei.”

⁶ Frederick SCHAUER: *The Exceptional First Amendment*. The Exceptional First Amendment' Faculty Research Working Paper Series, Harvard University John F. Kennedy School of Government, 2005, 28 (*kiemelés – U. K.*)

⁷ WALDRON i. m. (1. lj.) 38. Catharine MacKinnon a „beszédaktusok” koncepcióját tárgyalja az Első Alkotmánykiegészítésnek a megfélemlítés, a diszkrimináció és az alárendeltség védelmére történő kiterjesztését bírálva, lásd Catharine A. MACKINNON: *Only Words*. Cambridge, Harvard University Press, 1993.

⁸ EBERLE i. m. (5. lj.) 193.

⁹ BARENDT i. m. (1. lj.) 6-tól; Frederick SCHAUER: *Free Speech: A Philosophical Enquiry*. Cambridge, Cambridge University Press, 1982.

¹⁰ Handyside v. United Kingdom, no. 5493/72, 1976. december 7-i ítélet [49]; Observer and Guardian v. United Kingdom, no. 13585/88, 1991. november 26-i ítélet [59].

¹¹ Egyesek azzal érvelnek, hogy a különbség eltűzött, lásd C. Edwin BAKER: Autonomy and Hate Speech. In HARE–WEINSTEIN i. m. (1. lj.) 139., 140-tól.

beszédre vonatkozó európai tilalmakat egy más nagyságrendű problémával szembesítette, amely a szabályozás paradigmatisztikus újragondolását igényli. *Másodszor*, az internet „globalizálta” a szó-
 lást is, és bár nem lehetetlené, sokkal nehezebbé tette az olyan elkülönült területi egységek lé-
 tezését, amelyeken belül a szólásszabadság eltérő kulturái korábban viszonylagos koherenciával
 valósulhattak meg.¹² Ez a tanulmány azt veti fel, hogy váratlanul eredményes az a nyomás, amely
 egyfelől egy új szabályozási paradigma, másfelől a szólásszabadság különböző hagyományainak
 bizonyos mértékű kibékítése irányába hat. A közösségi hálózatokon történő bűnüldözés fejlesz-
 téséről szóló 2017-es német törvény (NetzDG)¹³ az első a számos olyan hasonló európai kezde-
 ményezés közül,¹⁴ amely megköveteli a nagy platformoktól a tartalmak felhasználói eltávolítási
 értesítésekre történő moderálását, és ezzel – az érvelés szerint – egyensúlyt teremt a szólássza-
 badság amerikai és európai hagyományai között. Mint minden kompromisszumtól, a NetzDG-
 ról is mindkét fél – az egyik oldalon az amerikai platformok és az Első Alkotmánykiegészítés
 hívei, a másikon pedig a mások jogainak védelmét szolgáló szóláskorlátozások európai hívei¹⁵ –
 veszélyeztetve érzi magát, és nem is alaptalanul. Mindazonáltal az érvelés szerint a NetzDG ál-
 tal alkalmazott mechanizmus, nevezetesen a *magáneljáráson keresztül érvényesített állami
 normaalkotás* egyedülállóan alkalmas arra, hogy egyszerre csillapítsa a nyilvános beszéd haté-
 kony ellenőrzésének hiányától való *elsődleges* európai félelmet és az állami cenzúra jelenlététől
 való *elsődleges* amerikai félelmet. Mindkét félelem az állampolgárságról alkotott elképzelések-
 ben gyökerezik, és első látásra saját jogon ugyanannyira legitimek, mint amennyire eltérnek
 egymástól.

Két előzetes megjegyzéssel kell kezdenünk. Először is felmerülhet a kérdés, hogy a gyűlö-
 letbeszédnek a *nemzeti* online terekből való eltávolítását célzó európai szabályozási kezdemé-
 nyezéseknek miért kellene egyáltalán figyelembe venniük a szólásszabadsággal kapcsolatos ame-
 rikai érzékenységet. Végül is a joghatóságra vonatkozó nemzetközi szokásjog lehetővé teszi,
 hogy minden állam a saját törvényeit alkalmazza a területét érintő tevékenységekre – még ak-
 kor is, ha azok kívülről erednek –, és ezt már régóta kiterjesztették az online tevékenységekre
 is.¹⁶ Ebből következően az online tárhelyszolgáltatóktól általában, és különösen az európai fel-

¹² Martin EIFERT: Rechenschaftspflichten für soziale Netzwerke und Suchmaschinen. *Neue Juristische Wochenschrift* (2017) 1450., 1454., aki megjegyzi, hogy a globális technológiai szereplők preferálják a közös globális normák el-
 fogadását, és ezzel hallgatólagosan a nemzeti szabványok konvergenciája felé elmozdulást.

¹³ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in Sozialen Netzwerken (2017. szeptember 1.) BGBl IS 3352, <https://bit.ly/3zYQdSy>.

¹⁴ Javaslát az Európai Parlament és a Tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacról (digitális szolgálta-
 tásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról; az Egyesült Királyság online biztonságról szóló
 törvénytervezete (2021. május); Írország online biztonságról és médiáról szóló törvényjavaslata (2020. január 10.);
 Franciaország törvényjavaslata a republikánus értékekről (2021. január 15.), <https://bit.ly/3NNPrWc>. Lásd még a
 francia alkotmánybíróság határozatát, amely érvénytelenített egy hasonló, Avia néven ismert törvényt: 2020-801
 DC határozat (2020. június 18.); Európai Bizottság: Az illegális online gyűlöletbeszéd elleni küzdelem magartartási
 kódexe (2016. május 31., négy nagy informatikai céggel együtt: Facebook, Microsoft, Twitter és YouTube), <https://bit.ly/3E9zk9L>.

¹⁵ Ez általánosítás az egyszerűség kedvéért e cikkben; a szerző tisztában van azzal, hogy nem minden amerikai kom-
 mentátor támogatja az Első Alkotmánykiegészítést (noha a legtöbbjük igen), és nem minden európai kommentátor
 támogatja a szólásszabadsággal kapcsolatos egyes tilalmakat.

¹⁶ Uta KOHL: *Jurisdiction and the Internet: Regulatory Competence over Online Activities*. Cambridge, Cambridge

használókat megcélzó nagy, túlnyomórészt amerikai platformoktól joggal várható el, hogy helyi szolgáltatásaik tekintetében teljesítsék az online tartalom moderálására vonatkozó európai kötelezettségeket.¹⁷ Ez joghatósági szempontból vitathatatlan. Mégis, ha egy állampolgár ellenségesen viszonyul egy jogszabály lényegéhez, az kellenen, sőt vonakodó engedelmisséget eredményez. Ez bármilyen jogszabály eredményessége szempontjából problematikus, különösen akkor, ha az egyértelműen az egyéni és az állami együttműködésén alapul – mint a NetzDG és a hozzá hasonló törvények esetében –, így többet igényel a szokásos elfogadásnál, amely a kötelezettségeket előíró jogszabályokat eredményesebbé teszi. Az engedelmisségre vonatkozó legitimitás fontosságát a társadalomtudósok szemszögéből vizsgálva David Beetham a *Legitimation of Power* című könyvében a következő megjegyzést tette:¹⁸

ha a legitimitás erodálódik vagy hiányzik, [...] a hatalom nem feltétlenül omlik össze, és az engedelmisség sem szűnik meg, mivel ösztönzők és szankciók révén továbbra is fenn lehet azt tartani. A kényszerítésnek azonban sokkal kiterjedtebbnek és mindenütt jelenlévőnek kell lennie, és ennek fenntartása költséges. [...] Kevésbé drámai, de ugyanilyen fontos a legitimitás hiányának a részükről garantálható együttműködés *mértékére* és a teljesítmény *minőségére*, és így a hatalom azon képességére gyakorolt hatása, hogy a pozíciója egyszerű fenntartásán túl más célokat is elérjen.¹⁹

Tehát a NetzDG rendszerének alkotmányos összeegyeztethetőségével kapcsolatos tudományos érdeklődésen túl a legitimitás gyakorlati szempontból is fontos, mivel befolyásolja, hogy az amerikai platformok és az európai felhasználók hogyan viszonyulnak azokhoz a tartalommoderációs keretekhez, amelyeknek aktív résztvevői. *Második* és kapcsolódó pontként a jelen tanulmányban előadott érvelés nem azt akarja mondani és nem is támaszkodik annak feltételezésére, hogy a NetzDG kialakításakor a szólásszabadsággal kapcsolatos amerikai érzékenységeket tudatosan figyelembe vették volna; bár az kétségtelen, hogy a megvalósíthatóságra vonatkozó aggályok kérdéseket vethettek fel a törvényhozók számára a rendszer elfogadhatóságát illetően.²⁰ A tanulmány inkább arra törekszik, hogy a *magáneljáráson keresztül érvényesített állami normaalkotás* irányába mutató tendenciát a jogi eljárások átstrukturálásaként pozicionálja, válaszul a szólás bonyolultabb, heterogénebb és globálisabb terére, amelybe egyébként az ellentétes alkotmányos igények is beágyazódnak.

Ezt szem előtt tartva a tanulmány az állampolgárság történelmi megalapozottságú konstrukciója és az ebből következő, a szólásszabadság egyes rendszereit jellemző elsődleges félelmek kontextusába helyezi a szólásszabadsággal kapcsolatos *különböző* hagyományok legitimitását.

University Press, 2007; Julia HÖRNLE: *Internet Jurisdiction in Law and Practice*. Oxford, Oxford University Press, 2021.

¹⁷ Egy szembetűnő példa a GDPR 3. cikk 2. bekezdésében olvasható.

¹⁸ David BEETHAM: *The Legitimation of Power*. Boston, Humanities, 1991.

¹⁹ Uo., 28.; lásd még WALDRON i. m. (1. lj.) 20-tól, amely a lázadásról szóló korai törvényeket (*sedition laws*) kommentálja, amelyek pontosan a kormány legitimitását (vagy tisztelhetőségét) voltak hivatottak megvédeni a verbális támadásoktól a hatalommal való együttműködés fenntartása érdekében.

²⁰ A lobbizás alternatív értékek kommunikálásában betöltött szerepéhez lásd Adam SATARIANO – Martina STEVIS-GRIDNEFF: Big Tech Turns its Lobbyists Loose on Europe, Alarming Regulators. *The New York Times*, 2020. december 14., <https://nyti.ms/3zW04Me>.

Ezt követően amellet érvel, hogy bár úgy tűnik, a NetzDG különböző okokból mindkét félelmet táplálja, közelebbről megvizsgálva a *magánéletbe ágyazott állami (tartalmi és eljárásbeli tisztességgel kapcsolatos) normák* központi mechanizmusa egyfajta hidat képez a szólásszabadság e történelmileg megalapozott hagyományai között, majd a legitimitási problémák mögött meghúzódó strukturális különbségekkel foglalkozik. Végezetül megkísérli bemutatni, hogy bár a szólásszabadság hagyományai közötti híd nem tökéletes, *elég jó* ahhoz, hogy megoldást nyújtson mindkét oldal alapvető aggályaira és kifogásaira.

2. Az állampolgárság eltérő koncepciói és az azokból eredő elsődleges félelmek

A gyűlöletbeszéd szabályozásának legitimitásával kapcsolatos amerikai és európai eltérések kéz a kézben járnak a felhatalmazott állampolgárokról alkotott sajátos elképzeléseikkel,²¹ és mindkettő „mélyen átért társadalmi-politikai eszméken alapul, amelyek története a 18. század végének forradalmi korszakáig nyúlik vissza”. A *Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty*²² című cikkében James Whitman a szabadság és a méltóság történelmi áttekintését adja mint a magánélet védelmével kapcsolatos, eltérő amerikai és kontinentális európai érzékenység és felfogás mögött meghúzódó mozgatórugókat. Ugyanezek a mögöttes értékrendek állnak a gyűlöletbeszédhez való eltérő hozzáállás háttérében is, és segítenek megmagyarázni azokat.²³

Az európaiak számára a gyűlöletbeszéd szabályozásának célja, hogy elismerje a társadalom minden tagjának méltóságát és ezáltal biztosítsa az állampolgári mivoltot – nem szigorúan jogi értelemben véve, hanem inkább arra való jogosultsággént, hogy mindenkivel az őt a saját emberi mivolta alapján megillető alapvető tisztelettel bánjanak.²⁴ A gyűlöletbeszéd cenzúrázatlan nyilvános jelenlétére úgy tekintenek, mint „az egyes személyek állampolgárként vagy a társadalom jóhiszemű tagjaiként fennálló státusza, méltósága és jó hírneve ellen” elleni folyamatos támadásra.²⁵ A gyűlöletbeszéd tilalmát tehát nem valamely kifinomult érzékenység védelmeként vagy a kisebbség vagy a többség sértettségének enyhítéseként kell felfogni, hanem sokkal inkább a közösségnek a befogadás, a sokszínűség és az egyenlőség mint a társadalom alapelvei iránti elkötelezettsége folyamatos kinyilvánításaként és megerősítéseként. Történelmileg Whitman a méltóság kontinentális európai hangsúlyosságát a szigorúan hierarchikus társadalmakra vezette vissza, amelyekben a méltóság és a becsület az arisztokrácia és a felső középosztály előjoga volt, és számos kiváltságban testesült meg.²⁶ Ugyanezen az alapon a nyilvános sértés és megalázás a jogfosztás és a kirekesztés eszköze volt (és maradt). A „méltóság *kiegyenlítésére*” irányuló törekvés a pol-

²¹ Jogi értelemben nem használatos, mivel a szavazati és egyéb, az „állampolgárok” számára fenntartott jogokra utal.

²² James Q. WHITMAN: *The Two Western Cultures of Privacy: Dignity Versus Liberty*. 113 *Yale Law Journal* (2004) 1151., 1219; James Q. WHITMAN: *Enforcing Civility: Three Societies*. 109 *Yale Law Journal* (2000) 1279.

²³ Uo., a gyűlöletbeszéd szabályozásáról.

²⁴ WALDRON i. m. (1. lj.) 86-től, ahol Waldron különbséget tesz az „értékelésen alapuló” (változó) és az „elismerésen alapuló” tisztelet között (amely változatlan, hiszen elismeri minden ember alapvető méltóságát).

²⁵ Uo., 47.

²⁶ WHITMAN (2004) i. m. (22. lj.) 1151-től, ahol Whitman a gyűlöletbeszéd tilalmát a párbajjogra vezeti vissza: „A 19. században a kontinentális bíróságok csak a párbajképes osztályok tisztelethez való jogát védtek.”

gárság kialakulóban lévő európai eszméjében jelentkezett és nyert kifejezést a 18. század végén és a 19. század elején.²⁷ A történész Ute Frevert a *Politics of Humiliation: A Modern History* című könyvében megjegyezte,²⁸ hogy „az alsóbb osztálybeliek egyre inkább tiltakoztak a tiszteletlen bánásmód ellen, [...] [és] a becsület nyelvét, valamint a személyes és társadalmi önértékelés fogalmát használták – amelyek korábban a nemesség és a felső középosztály monopóliumai voltak – annak követeléséhez, hogy a munkaadók és a felügyelők ne sértsék őket verbálisan és fizikailag”. Ez viszont együtt járt „a becsület egy újfajta típusával, amely a demokratizálódó társadalmakban a »polgárok« (már nem alattvalók) színrelépését követően jelent meg. A politikai jogokkal és kötelességekkel rendelkező állampolgárookra úgy tekintettek, mint akiknek polgári becsületük is van, [...] [ezzel szemben a hagyományos] társadalmi becsület a státusz és a rang szerint rétegződött.”²⁹ A társadalmi csoporton belüli megszegéssel ellentétben a „megalázás úgy működik, hogy radikálisan különbséget tesz azok között, akik a csoporton belül vannak, és azok között, akik azon kívül: mi vagyunk mi, ti mások vagytok, és kevesebbet értek”.³⁰

A gyűlöletbeszéd célja, hogy aláássa egy kiszolgáltatott kisebbség közös emberi mivoltát, ezáltal elhallgattassa és kirekessze annak tagjait. Európai szemszögből nézve az állam feladata a kisebbségi csoportok védelme és annak garantálása, hogy a társadalom egyenrangú tagjaiként létezhessenek.³¹ Ez viszont megköveteli, hogy a számukra biztosított egyenlő köztiszteletet ért sérelmeket kiiktassák a nyilvánosságból, vagy Waldron szavaival élve, a „társadalom állandó, látható szövetéből”.³² Ez az érvelés rámutat mind a gyűlöletbeszéd tilalmának alapvető feladatára, mind az azon túlmutató területekre. A tilalmak minden esetben vagy a *nyilvános* megnyilvánulásokra,³³ vagy a *köznyugalom* megzavarására irányuló megnyilvánulásokra és egyéb cselekményekre összpontosítanak;³⁴ nem foglalkoznak azzal, hogy az egyének mit gondolnak vagy a magánbeszélgetéseik során mit mondanak. Csak az számít, ami „nyilvánosan elhangzik”, és ezáltal a nyilvános beszéd szövetébe vésődik. Az EJEB az online beszéd láthatóságát és állandó jellegét hangsúlyozta a Delfi AS kontra Észtország ügyben³⁵ egy online közvetítő rágalmazásért való másodlagos felelősségével kapcsolatban, megjegyezve, hogy „az egyértelműen jogellenes beszéd, beleértve a gyűlöletbeszédet és az erőszakra buzdító beszédet is, soha nem látott módon, világ-szerte, másodpercek alatt elterjedhet, és néha tartósan elérhető marad az interneten”.³⁶ Ugyan-

²⁷ Uo., 1151., 1166-tól.

²⁸ Ute FREVERT: *The Politics of Humiliation: A Modern History*. Oxford, Oxford University Press, 2020.

²⁹ Ute FREVERT: The History of Humiliation Points to the Future of Human Dignity. *Psyche Newsletter*, 2021. január 21., <https://bit.ly/3NN1zie>.

³⁰ FREVERT i. m. (28. l.) 13.

³¹ WALDRON i. m. (1. l.), 46., 98-től.

³² Uo., 3. „A büntetőjog figyelmét az a tény keltette fel, hogy bármely kifejezésre juttatott eszme vagy dolog könnyen a környezet látható vagy kézzelfogható jellemzőjeként válhat megszokottá.” Uo., 45.

³³ Német büntető törvénykönyv 184–186. cikk (megalázás és rágalmazás).

³⁴ A német büntető törvénykönyv 130. cikk 1. bekezdés 2. pontja – ellentétben a polgári perekkel – a gyűlöletbeszédet kifejezetten a köznyugalom megzavarása kontextusában definiálja, amely „a fent említett csoportok bármely tagjának emberi méltóságát [...] [az adott] csoporthoz való tartozása miatt [...] rosszindulatú becsmérléssel, gyalázzal vagy rágalmazással sérti meg”.

³⁵ Delfi AS v. Estonia, no. 64569/09, 2015. október 10-i ítélet [140]–[162]; lásd még Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu v. Hungary, no. 22947/13, 2016. február 2-i ítélet.

³⁶ Delfi AS v. Estonia [110 (*kiemelés* – U. K.)], [147].

akkor az EJEB az államnak a védelem biztosítására vonatkozó felelősségét hangsúlyozta a Nix kontra Németország (2018) ügyben,³⁷ amelyben a gyűlöletszimbólumokat tartalmazó bloggal kapcsolatos büntetőítéletnek a 10. cikkkel való összeegyeztethetőségét bírálta el. Az EJEB – reflektálva a gyűlöletbeszéd normalizálódásának a cenzúra hiányában fellépő veszélyére – megjegyezte, hogy „a náci borzalmakat átélt államokra úgy tekinthetünk, mint amelyeknek különleges erkölcsi felelősségük van abban, hogy elhatárolódjanak a nácik által elkövetett tömeges atrocitásoktól”, és a gyűlöletszimbólumok „minden kommunikációs eszközről” való kitiltása „annak megelőzésére szolgál, hogy azokat bárki használja”.³⁸ Whitman és más is rámutatott, hogy az egyenlősített méltóságra való európai törekvés – amely a polgárságról alkotott felfogás középpontjában áll – a második világháborúnál sokkal régebbre nyúlik vissza, de a náci atrocitások minden bizonnyal új lendületet és sürgősséget kölcsönöztek ezeknek az elképzeléseknek.³⁹

A magánélet védelme kapcsán Whitman megjegyzi, hogy „az elsődleges ellenség [...] e kontinentális felfogás szerint a média, amely mindig azzal fenyeget, hogy olyan kellemetlen információkat közvetít rólunk, amelyek veszélyeztetik a nyilvános méltóságunkat. De [...] [m]inden egyéb információt gyűjtő és terjesztő eszköz is hasonló veszélyeket rejthet.”⁴⁰ Sőt, ennél tovább is mehetünk és kimondhatjuk, hogy európai szempontból az „elsődleges ellenség” kiléte viszonylag érdektelen – a méltóságot sértő nyilvános beszéd jelenléte vagy hiánya számít. Az biztos, hogy hagyományosan a médiavállalatok rendelkeznek a legnagyobb eléréssel, ezáltal a legnagyobb károkozási potenciállal is, de ez inkább ténybeli, mintsem normatív ok volt arra, hogy méltóságelvű jogszabályok célpontjává váljanak. Whitman részéről az „elsődleges ellenség” keresése egy sajátosan amerikai alkotmányos szemléletet árul el, amelyben az állami részvétellel visszavonhatatlanul beszennyez egy olyan cselekedetet, amelyet egyébként vitathatatlanak, sőt méltónak tartanánk. Ha egy közösségimédia-vállalat saját elhatározásából eltávolítja a gyűlöletbeszédet – ahogyan azt sok nagy médiavállalat már jó ideje teszi – például a jogellenes online gyűlöletbeszéd felszámolására vonatkozó uniós magatartási kódex⁴¹ alapján, akkor az teljesen jogszerű és közpolitikai szempontból gyakran kívánatos is. A Twittert megtapsolták, amikor 2021 elején véglegesen felfüggesztette Donald Trump fiókját, miután tevékenységét számos más platform is korlátozta.⁴² Ha azonban az eltávolítást a kormány követelte volna, azt a polgárok szabadságát fenyegető, túrheterellen beavatkozásnak tekintik, és alkotmányellenesként megtiltották volna.

Az állammal mint a szólásszabadságra lefelé forduló elsődleges fenyegetéssel kapcsolatos amerikai aggályok jogilag az Első Alkotmánykiegészítésben gyökereznek, amely abszolút értelem-

³⁷ A Nix v. Germany, no. 35285/16., 2018. március 13-i ítélet.

³⁸ Nix v. Germany [47], [54].

³⁹ WHITMAN (2004) i. m. (22. lj.) 1166., ellentmondásosan érvelt azzal, hogy „a nivellálás nagy része a fasiszta időszak alatt történt”, de nyilvánvalóan ez igen korlátozott volt az „árja” németek körében, és lényegében megtartotta azt az eszmét, hogy egyeseknek joguk van a méltósághoz, míg másoknak nincsen.

⁴⁰ Uo., 1161.

⁴¹ Európai Bizottság i. m. (14. lj.); a Kódexről az Európai Bizottság és a Facebook, a Microsoft, a Twitter és a YouTube állapodott meg, majd a későbbiekben csatlakozott az Instagram, a Snapchat, a Dailymotion, a Jeuxvideo.com, a TikTok és a LinkedIn is.

⁴² Kate CONGER – Mike ISAAC: Twitter Permanently Bans Trump, Capping Online Revolt. *The New York Times*, 2021. január 8., <https://nyti.ms/3fTDkSZ>.

ben, azaz kivétel nélkül védi a szólásszabadságot az állami beavatkozástól⁴³ – a szabadság értékével, vagyis az *államtól* való szabadsággal alátámasztva. Bár az Első Alkotmánykiegészítés (1791) csak a 20. század második felében tűnt fel jelenlegi abszolutista értelmezésében, olyan ügyekkel, mint a *Brandenburg v. Ohio* (1969)⁴⁴ és a *New York Times v. Sullivan* (1964),⁴⁵ amelyek az amerikai telepesek múltját és az azt övező nemzeti mitológiát tükrözik, ünneplik és erősítik. Az Első Alkotmánykiegészítéssel kapcsolatos joggyakorlatba mélyen beleivódott a telepes mentalitás, vagyis a szívósság, az önellátás és az önállóság eszménye, és ezzel együtt az önrendelkezés és a kormányzat iránti bizalmatlanság eszménye, ahogyan azt a telepesek a hátrahagyott óhazában, majd megkésve az Újvilágban a gyarmati kormányzatokon keresztül megtapasztalták. Brandeis bíró a *Whitney v. Kalifornia* ügyben (1927)⁴⁶ – bár helybenhagyta a kormány megdöntését szorgalmazó kommunista beszédet elmarasztaló ítéletet – az Első Alkotmánykiegészítés abszolutista értelmezésének híres megalapozását adta azzal, hogy az indokolást az önálló telepes eszményképére alapozta, aki nem igényli és nem is várja el a kormány védelmét a káros beszéddel szemben; éppen ellenkezőleg, a kormánytól való védelmet követeli:

Azok, akik forradalommal vívták ki függetlenségünket, nem voltak gyávák. Nem félték a politikai változástól. Nem dicsőítették a rendet a szabadság rovására. A bátor, önálló emberek, akik bíznak a demokratikus kormányzat eljárásain keresztül alkalmazott szabad és félelem nélküli érvelés erejében, a szóállással előálló veszélyt csak akkor tekintik nyilvánvalónak és közvetlennek, ha az érzékelhető baj bekövetkezése olyan fenyegető, hogy hamarabb megesisik, mint hogy lehetőség nyílna teljes körű megvitására. Ha lenne elég idő eszmecsere révén feltárni a hamisságokat és a tévedéseket, oktatással elejét venni a bajnak, akkor az alkalmazandó gyógyír a több szóllás lenne, nem pedig a hallgatásra kényszerítés. Egyedül a vészhelyzet igazolhatja az elnyomást. Ahhoz, hogy a hatalom összhangban álljon a szabadsággal, csak ez lehet a szabály.⁴⁷

A szólásszabadság jogának ebben a telepesek által kialakított konstrukciójában a méltóság *nivellálására* tett európai erőfeszítésnek nincs különösebb értelme. A telepesek számára az egyetemes bevándorló státusz és az ellenséges környezetben való közös nehézségek olyan erőteljes kiegyenlítő tényezőként hatottak, amelyek a legjobb esetben is irrelevánssá, rosszabb esetben

⁴³ SCHAUER i. m. (6. lj.) 20., ahol az Első Alkotmánykiegészítést „kiegyensúlyozatlan szöveggként” említi. Lásd még Hugo L. BLACK: *The Bill of Rights*. 35 *New York University Law Review* (1960) 865., 874. Megjegyzendő még: Michael KANG – Jacob EISLER: *Trump’s Challenge to Constitutional State Speech* (2022, megjelenés alatt, *University of Illinois Law Review*) kommentálja John Stuart Mill véleményét a szólásszabadságról, amely nem csupán az állam be nem avatkozását jelenti, hanem „érdemi lehetőséget biztosít az »intelligens önuralom gyakorlására«... [amely mentes] a »vélemény despotizmusától«, amikor »maga a társadalom a zsarnok«” (belső jelölések elhagyva).

⁴⁴ *Brandenburg v. Ohio* 395 US 444 (1969); lásd még *Cantwell v. Connecticut* 310 US 296 (1940). A déli államoknak a McCarthy-korszak közvetett szóláskorlátozási intézkedéseinek a polgárjogi szervezetekkel szembeni alkalmazására tett kísérleteivel kapcsolatos fejlemények összefüggéseiről lásd Seth KREIMER: *Censorship by Proxy: The First Amendment, Internet Intermediaries, and the Problem of the Weakest Link*. 155 *University of Pennsylvania Law Review* (2006) 11.; Vincent BLASI: *The Pathological Perspective and the First Amendment*. 85 *Columbia Law Review* (1985) 449.

⁴⁵ *New York Times Co. v. Sullivan* 376 US 254 (1964).

⁴⁶ *Whitney v. California* 274 US 357 (1927).

⁴⁷ Uo., 377.

pedig nem helyénvalóvá tették volna a formálisan egyenlő tisztelet iránti igényt. Mivel Amerika gyökereiben és eredetében egalitáriusnak tekintette magát, ezzel tulajdonképpen a tiszteletlenség kultúráját táplálta, amelyet Whitman Amerika *lefelé történő nivellálódásaként* ír le: „Amikor Amerika visszautasítja, hogy bárki iránt tiszteletet tanúsítson, ez nem csupán, úgymond, társadalmi elutasítás; ez hozzátartozik az egalitárius társadalom nálunk honos formájához tartozó politikai alkotmánnyal kapcsolatos érzetünkhöz.”⁴⁸ Hozzáteszi: „szólásszabadságunk – kölcsönvéve az ókori cinikus filozófia egyik kifejezését – hajlamos »parrhesiaként« kifejezésre jutni: olyan beszédként, amely nemcsak a vélemény józan kifejezéséről szól, hanem a tiszteletlenség szabad és agresszív kimutatásáról is.”⁴⁹

Ugyanakkor amennyire az Első Alkotmánykiegészítés nem ad teret a „tiszteletlenség agresszív megnyilvánulásai”, például a gyűlöletbeszéd tiltásának, nem is védi meg az ilyen tiszteletlen beszédet annak *magánszereplők* általi eltávolításától sem. Az Első Alkotmánykiegészítés védi a magán kapuőrök azon jogát, hogy tetszésük szerint moderáljanak, és a szerkesztői felügyeletet a jog gyakran hallgatólagosan ösztönzi is.⁵⁰ Más szóval, a szólásszabadság amerikai szabályozása nem foglalkozik azzal, hogy bizonyos beszédformák jelen vannak-e vagy sem a nyilvános térben; egyszerűen a megszólalások kezelése során kiveszi az államot az egyenletből. Ennek az a „szkepticizmus az alapja, hogy vajon bármely állami intézmény képes lehet-e megbízhatóan megkülönböztetni a jót a rossztól, az igazat a hamistól, a helyest a helytelenőt”.⁵¹ Így tehát az amerikai megközelítés elsődleges szempontja az állami beavatkozással szembeni védekezés, különösen akkor, ha a beavatkozás azzal járna, hogy az állam állást foglal a jó vagy rossz beszéd kérdésében.⁵² „a kortárs amerikai szólásszabadság-doktrína vezérmotívuma a közbeszéd tartalmi alapú szabályozásával szembeni, erősen ellenséges magatartás.”⁵³ A legkevésbé tolerált tartalomszabályozás pedig az, amely világnézet szerinti megkülönböztetést alkalmaz, azaz a megszólalás tartalma nem csupán az üzenet tartalmán, hanem annak ideológiai perspektíváján is alapul: „az amerikai felfogás szerint a szólásszabadság elvei nem teszik lehetővé, hogy az állam a védett és a nem védett beszédet a képviselt nézőpont alapján különböztesse meg.”⁵⁴ Az államnak teljes egészében a közbeszéd perifériáján kell maradnia,⁵⁵ következképpen elnéző magatartást kell tanúsítania, még akkor is, ha az adott megszólalást rossznak tartja. Scalia bíró a *RAV v. City of St. Paul* ügyben (1992) kifejtett megfo-

⁴⁸ WHITMAN i. m. (22. lj.) 1397., általánosabban 1384-től. Nyilvánvaló, hogy a rabszolgaság és az amerikai őslakosokkal való bánásmód fényében ez inkább mítosz, mintsem a valóság.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Communication Decency Act 230. cikk c) szakasz 2. pont: „Interaktív számítógépes szolgáltatás szolgáltatója vagy felhasználója nem vonható felelősségre [...] a szolgáltató vagy felhasználó által obszcénnek, kéjsóvárnak, bujának, frivolnak, mocskosnak, túlzottan erőszakosnak, zaklatónak vagy más módon kifogásolhatónak tartott anyagokhoz való hozzáférés vagy azok elérhetőségének korlátozása érdekében önként és jóhiszeműen tett intézkedések miatt, függetlenül attól, hogy az ilyen anyagok alkotmányos védelem alatt állnak-e vagy sem.”

⁵¹ SCHAUER i. m. (6. lj.) 24.

⁵² Kivételekkel: 1. azok a szűk beszédkategóriák, ahol az állami beavatkozás megengedett, pl. az obszcenitás, a gyermekpornográfia, az erőszakra buzdító szavak és a törvénytelen cselekményre való felbujtás, és 2. a tartalom alapú szabályozás alkotmányos, ha átmegey a szigorú ellenőrzés testjén.

⁵³ James WEINSTEIN: An Overview of American Free Speech Doctrine and its Application to Extreme Speech. In HARE-WEINSTEIN i. m. (1. lj.).

⁵⁴ SCHAUER i. m. (6. lj.) 9-től.

⁵⁵ Amennyiben a tilalom átmegey a szigorú ellenőrzés szűrőjén, pl. *Burson v. Freeman* 504 US 191 (1992).

galmazásában:⁵⁶ „Senki ne kételkedjen abbéli meggyőződésünkben, hogy elítélendő egy keresztet valakinek az előkertjében elégetni. De Saint Paul városnak elegendő eszköz áll rendelkezésére, hogy megakadályozza az ilyen magatartást anélkül, hogy az Első Alkotmánykiegészítést is bevetné.”⁵⁷ Az államnak más lehetőségei is voltak a magatartás kezelésére – például gyűjtogatás vagy birtokháborítás elleni fellépés – anélkül, hogy a kommunikációs tartalom felett ítéletet kellett volna mondania. Harlan bíró a *Cohen v. Kalifornia* ügyben (1971)⁵⁸ az Első Alkotmánykiegészítés abszolutizmusa mellett szóló pozitív érvet egyrészt arra alapozta, hogy az egy „hatásos gyógyír egy olyan sokszínű és népes társadalomban, mint a miénk”,⁵⁹ másrészt pedig a cselekvőképes polgárság és az egyéni méltóság eszményére: [A szólásszabadság] célja és rendeltetése, hogy eltörölje az állami korlátozásokat a nyilvános viták színteréről, javarészt mindannyiunk kezébe adva a döntést arról, hogy milyen nézetek hangozzanak el, abban a reményben, hogy e szabadság kihasználása végső soron cselekvőképebb állampolgárokat és tökéletesebb államformát eredményez, és abban a meggyőződésben, hogy semmiféle más megközelítés nem felelne meg az egyéni méltóság és választás premisszájának, amelyen pedig politikai rendszerünk nyugszik.⁶⁰

Így a szólásszabadsággal kapcsolatos európai és amerikai joggyakorlat a szólásszabadság szabályozásának eltérő megközelítései mögött meghúzódó hajtóerőként egyaránt a sokszínűsége és a multikulturalizmusra, valamint a polgárságra és az emberi méltóságra hivatkozik. A megközelítései közötti különbség azonban a gyűlöletbeszéd szabályozásának elfogadását vagy elutasítását eredményezi, ezáltal bináris ellentétet sugall. Ez a kettősség azonban olyan nem bináris aggályokat takar, amelyek minőségileg eltérő *elsődleges* félelmeket tükröznek – olyan félelmeket, amelyek nem ugyanazon a skálán helyezkednek el. Az európai liberális demokráciák a gyűlöletbeszéd nyilvánosságágra kerülésének következményeitől tartanak (azaz az aggály a beavatkozás „*tárgyára*” irányul), míg Amerika az állam tartalmi beavatkozásainak következményeitől tart (azaz az aggály a „*beavatkozóra*” vonatkozik). Persze ezek a félelmek közvetlen konfrontációhoz vezetnek, amikor a *kormányt* az egyetlen olyan szervnek tekintik, amely felhatalmazással bír a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésre. Ez a konfrontáció azonban nem terelheti el a figyelmet arról a tényről, hogy az amerikai és az európai megközelítés alapvető aggályai a típusukat tekintve különböznek, és nem vehetők egy kalap alá. Ez pedig ahhoz a jogszabályi kerethez vezet, amely előírja a platformok számára a felhasználók eltávolítási értesítéseire válaszul a gyűlöletbeszéd eltávolítását, ahogy azt a NetzDG, az első olyan törvény is szemlélteti, amely formalizálja a platformok eltávolítási kötelezettségének *eljárását*.

⁵⁶ *RAV v. City of St Paul* 505 US 377 (1992).

⁵⁷ Uo., 396.

⁵⁸ *Cohen v. California*, 403 US 15 (1971).

⁵⁹ Uo., 24.

⁶⁰ Uo., 24.

3. Kompromisszumos megoldás? Állami normák és magáneljárások

3.1. A németországi NetzDG

A német NetzDG 2017-ben lépett hatályba,⁶¹ és előírja a kétmilliónál több német felhasználóval rendelkező közösségimédia-platformok számára,⁶² hogy felhasználói panaszra távolítsák el a gyűlöletbeszédet és más illegális tartalmakat. A „nyilvánvalóan illegális” anyagok esetében erre 24 óra, minden más illegális anyag esetében pedig hét nap áll rendelkezésre, és a határidő meghosszabbítására is van lehetőség.⁶³ A jogellenességet vagy jogszerűséget a platformok a német büntető törvénykönyvben *meglévő* tartalmi tilalmakra, köztük a gyűlöletbeszédéről szóló 130. szakaszra figyelemmel vizsgálják.⁶⁴ A NetzDG a hagyományosan az állam által gyakorolt cenzúra (itt ezt a szót nem jogtechnikai értelemben, hanem tágabb értelemben, a magán- vagy állami szereplők által a szólásszabadságra vonatkozó korlátozások előírása értelmében használjuk⁶⁵) feladatát a nagy közösségi platformokra hárítja át. A platformok már most is aktív kapuóri szerepet töltenek be, ezáltal alakítják a nyilvánosságot, de mindezt a saját „közösségi alapelveik” szerint, profitorientált érdekeik alapján teszik.⁶⁶ Ebben a tekintetben a NetzDG állami előírásokkal bővíti a magánszereplők által alkalmazott, eltávolítást eredményező elfogadhatatlan tevékenységeket, magatartásokat és megnyilatkozásokat tartalmazó listát. A törvény tulajdonképpen az amerikai központú, globális platformokat birtokló technológiai vállalatok által előírt közösségi normákat egészíti ki a német állam demokratikusan legitimált közösségi normáival.⁶⁷

⁶¹ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in Sozialen Netzwerken (2017. szeptember 1., BGBl IS 3352), hatályos 2017. október 1-től; módosítva <https://bit.ly/3UB89L5>, tárgyalja EIFERT i. m. (12. lj.); William ECHIKSON – Olivia KNODT: *Germany's NetzDG: A Key Test for Combatting Online Hate*. Brüsszel, CEPS, 2018; Thomas WISCHMEYER: What is Illegal Offline is also Illegal Online: The German Network Enforcement Act 2017. In Bilyana PETKOVA – Tuomas OJANEN (szerk.): *Fundamental Rights Protection Online: The Future Regulation of Intermediaries*. Cheltenham, Edward Elgar, 2020, 28.; Heidi TWOREK – Paddy LEERSSEN: An Analysis of Germany's NetzDG Law. Az online tartalommoderálással és a szólásszabadsággal foglalkozó magas szintű transzatlanti munkacsoport munkadokumentuma, <https://bit.ly/3hqLra0>; Amelie HELDT: Reading Between the Lines and the Numbers: An Analysis of the First NetzDG Reports. 8(2) *Internet Policy Review* (2019); Andrej LANG: Netzwerkdurchsetzungsgesetz und Meinungsfreiheit. *Archiv des Öffentlichen Rechts* (2018) 220.

⁶² 1. cikk 2. bekezdés.

⁶³ 3. cikk 2. bekezdés 2. pont és 3. cikk 2. bekezdés 3. pont.

⁶⁴ A NetzDG 22 bűncselekményi törvényi tényállást sorol fel a következő szakaszokban: 1. cikk 1. bekezdés 86. pont, 86. cikk a) pont, 89. cikk a) pont, 91. cikk, 100. cikk a) pont, 111. cikk, 126. cikk, 129. cikk – 129. cikk b) pont, 130. cikk, 131. cikk, 140. cikk, 166. cikk, 184. cikk b) pont, 185–187. cikk, 201. cikk a) pont, 241. cikk és 269. cikk. Kritikára adott alapot, hogy a bűncselekményi tényállások katalógusa túl hosszú.

⁶⁵ Az online cenzúra nézőpontjával és jelentésével kapcsolatban lásd András KOLTAY: The Private Censorship of Internet Gatekeepers. 59 *University of Louisville Law Review* (2021) 255., 264-től.

⁶⁶ Pl. a „Facebook közösségi alapelvei”, a YouTube „Közösségi irányelvei” és „A Twitter szabályzata”.

⁶⁷ A NetzDG a lakosság széles körű támogatását élvezi Németországban, 2018-ban 87%-os jóváhagyási és mindössze 5%-os elutasítási arány mellett, lásd TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 2.

A platformok akár 50 millió eurós pénzbírsággal⁶⁸ is sújthatók a 2021. évi módosításokkal megerősített 2–5. cikk szerinti kötelezettségeik nem teljesítése miatt.⁶⁹ Ezek a kötelezettségek a következők: átláthatósági jelentések közzététele; megfelelő eljárások bevezetése a felhasználói értesítések lehetővé tételére és kezelésére, a tartalommal kapcsolatos döntések elleni jogorvoslatra, valamint a panaszt benyújtó felhasználók és az eltávolítandó tartalom tulajdonosai közötti viták eldöntésére; kötelezettségek ezen eljárások felülvizsgálatára és a szervezeti hiányosságok orvoslására; a tartalomellenőrök képzésének és felügyeletének kötelezettsége; végül pedig egy kapcsolattartó személy kijelölése Németországban, aki válaszol a tájékoztatást kérőknek.⁷⁰ E kötelezettségekkel kapcsolatban először is az a figyelemre méltó, hogy felhasználói aktivitásra reagálnak, például felhasználói eltávolítási értesítésekre vagy az indokolatlan eltávolítási értesítések miatti panaszokra, és nem várják el, hogy a platform maga indítson meg egy adott ügyet vagy monitorozza webhelyét, ami ellentétes lenne az e-kereskedelemről szóló irányelv 15. cikkével.⁷¹ Másodsorban, az összes kötelezettség az eljárásokkal kapcsolatos: nem a platformok által hozott egyes „helytelen” tartalmi döntések bírsághozhatóak meg, hanem az eljárások *rendszerszintű* hiányosságai.⁷² Ez logikus irány, tekintve, hogy az egyedi döntések szorosabb felügyelete nagymértékben megghiúsítaná a jogszabály céljának elérését, azaz a tartalommal kapcsolatos döntések meghozatala felelősségének áttelepítését. A törvény a rendszerszintű kockázatok kezelése érdekében a magáncenzúra állami keretét, azaz szabályozott önszabályozást hoz létre.⁷³ Ez elmozdulást jelent a korábbi rendszerekhez, például az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke szerinti,⁷⁴ a közvetítőkre vonatkozó (feltételes) mentességi kerethez képest, amely a platform jogellenes publikációkért való potenciális másodlagos felelősségéből indul ki, és így elkerülhetetlenül magában hordozza a téves felülvizsgálati döntésekért kiszabható büntetés veszélyét (azaz a mentesség hiányát). A NetzDG tulajdonképpen a platformokat a jogellenes tartalomért feltételes felelősséggel tartozó *szabályozottból szabályozóvá* lépteti elő azáltal, hogy kötelezi őket olyan eljárások bevezetésére, amelyek célja a jogellenes tartalmak értékelése és visz-

⁶⁸ A NetzDG 4. cikk (2) bekezdése a szabálysértésekről szóló törvény (*Ordnungswidrigkeitengesetz*) 30. és 130. cikkével együtt.

⁶⁹ Gesetz zur Änderung des Netzwerkdurchsetzungsgesetzes (2021. június 3.) BGBl. I S 441 (a német nyelvű konszolidált változatot lásd <https://bit.ly/3AkCQFZ>). A módosítások célja többek között a panasz eljárás felhasználóbarát kialakítása (3. cikk 1. bekezdés), a fellebbezési eljárás és a vitarendezés lehetőségének biztosítása [3. cikk b) és c) bekezdés], az átláthatósági jelentésekben szereplő információk bővítése (2. cikk 1. és 2. bekezdés), valamint a felügyelő hatóság hatáskörének növelése [4. cikk a) pont].

⁷⁰ 4. cikk 1. bekezdés 1–8. pont.

⁷¹ Ugyanebből az okból került ki az eredeti tervezetből az a kötelezettség, hogy „hathatós intézkedéseket kell hozni a jogellenes tartalmak új feltöltései ellen”. Lásd WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 9.; lásd még *uo.*, 13.: a közösségi hálózatok már most is használják az összes tartalom előzetes átvizsgálására és értelmezésére szolgáló technológiát a csalások felfedése és a kockázatkezelés érdekében, de releváns tartalmak azonosítása és nem utolsósorban reklámbevételek generálása céljából is.

⁷² A legújabb verziót lásd Bundesamt für Justiz: „Leitlinien zur Festsetzung von Geldbußen im Bereich des Netzwerkdurchsetzungsgesetzes (NetzDG)” (2018. június 11.), <https://bit.ly/3NLFHnv>.

⁷³ Az önszabályozás különböző módjairól lásd Christopher T. MARSDEN: *Internet Co-Regulation: European Law, Regulatory Governance, and Legitimacy in Cyberspace*. Cambridge, Cambridge University Press, 2011, 54.

⁷⁴ Megjegyezzük azonban, hogy a NetzDG nem érinti az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv 12–15. cikkének alkalmazását.

szaszorítása, a szabályozók (minden) megfelelő eljárásával együtt. Így a nyilvánosan megjelenő gyűlöletbeszéd magán eljárásokon keresztül kerül eltávolításra.

Ennek ellenére a NetzDG erős kritikákat kapott az Atlanti-óceán mindkét partján, a gyűlöletbeszéd-korlátozások támogatóitól és ellenzőitől egyaránt.⁷⁵ Európai szemszögből nézve a törvény indokolatlanul privatizálta a cenzúrát, míg amerikai nézőpontból indokolatlan állami vagy kormányzati cenzúrát képvisel. Mindkét szempont legitimnek tekinthető a szólásszabadság különböző hagyományainak kontextusában, de ellentmondásukban rejlik a gyengeségük is. Az európai kritika szerint a NetzDG privatizálja a cenzúrát, amelynek az igazságszolgáltatás kezében kellene lennie, és pontosan ezzel gyengíti az indokolatlan állami cenzúrára vonatkozó amerikai állítást; hasonlóképpen az indokolatlan állami cenzúrára vonatkozó amerikai kifogás kifogja a szelet a cenzúra privatizációját kritizáló európai állítás vitorlájából. Valójában a NetzDG a magán- és az állami cenzúra között lebeg: egy magán eljárást vezet be a szólásszabadság államilag meghatározott szabályainak betartására, és ezzel az európai és amerikai szólásszabadság-hagyományok elsődleges félelmeinek lecsillapítására törekszik, ahogy azt alább részletebben is tárgyaljuk.

3.2. Indokolatlan magáncenzúra: „privatizált eljárások”

Európai szempontból a NetzDG-vel szembeni fő kifogás elsősorban az, hogy privatizálja a jogérvényesítést, különösen az igazságszolgáltatási funkciót, így az állam lemond a felelősségéről, másodsorban pedig az, hogy a jogalkalmazással megbízott magánszereplők a felelősség elkerülése érdekében hajlamosak a túlszabályozásra, ezáltal indokolatlanul beavatkoznak a véleménynyilvánítás szabadságába.⁷⁶ Ez utóbbi ellenvetést sokan hajlamosak az előbbi gyakorlati megvalósulásaként kezelni: nem lehet megbízni abban, hogy a felelősségre nem vonható magánszereplők a saját érdekeiket figyelmen kívül hagyva semlegesen és objektíven alkalmazzák a jogot. A túlzott blokkolással kapcsolatos ellenvetés a korábbi értesítési-eltávolítási rendszerek kapcsán lehet ismerős, és azon az elképzelésen alapul, hogy a magánszereplőkre vonatkozó felülvizsgálati kötelezettségeket tartalmazó, szankciókkal megtámogatott jogszabály arra ösztönzi a magánszereplőket, hogy a felelősség vagy a bírságok elkerülése érdekében buzgóbban töröljenek tartalmakat, különösen, ha időszükében vannak.⁷⁷ Az ilyen törvények szükségszerűen a jogilag megengedhető kommunikáció elfojtásához vezetnek.⁷⁸ Így a társadalom kiszolgáltatott, sérülékeny tagjai méltóságának védelmére irányuló törekvés eredménye a mások szólásszabadsággal kapcsolatos jogainak megsértése. Ez az aggály elvileg jogos, de úgy tűnik, hogy az egyéb értesítési-eltávolítási rendszerek esetében sem valósult meg, mivel a közvetítőknak erős kiegyenlítő

⁷⁵ Az „európai” és az „amerikai” kifejezést a továbbiakban a gyűlöletbeszéd-tilalmak támogatóinak és ellenzőinek kézenfekvő rövidítéseként használom.

⁷⁶ ECHIKSON–KNODT i. m. (61. lj.) 7.; lásd még Molly K. LAND: *Against Privatized Censorship: Proposals for Responsible Delegation*. 60 *Virginia Journal of International Law* (2020) 363.

⁷⁷ Lásd még a francia alkotmánybíróság 2020-801 DC számú határozatát (2020. június 18.), amely kimondta, hogy az értesítési-eltávolítási intézkedések sértették a véleménynyilvánítás szabadságát, különös tekintettel arra a nagyon rövid határidőre, amelyen belül a platformoknak reagálniuk kellett az értesítésekre.

⁷⁸ Megalapozottan rámutattak arra, hogy a magáncégek már most is sok illegális tartalmat blokkolnak.

érdekük fűződik a felhasználói tartalmak engedélyezéséhez. Még kevésbé valószínű, hogy a NetzDG alapján megvalósul, mivel a bírságok nem az egyedi döntésekhez, hanem az eljárások hiányosságaihoz kapcsolódnak.⁷⁹ Így az egyedi helytelen döntések nem tartoznak a NetzDG hatálya alá: kizárólag a *rendszerszintű* alulblokkolási gyakorlat vetne fel kérdéseket a platform eljárásainak megfelelőségével kapcsolatban.⁸⁰ A rendszerszintű túlblokkolást a NetzDG nem akadályozza, hiszen nem gátolja a platform saját tartalommoderálási politikáját abban, hogy a törvényi előírásokon túlmenően korlátozza a szólásszabadságot, lásd alább.

Az első ellenvetés – mely szerint nem helyes, ha a magánplatformok járnak el a jogi normák betartásának végső döntőbíráiként – továbbra is érvényes, függetlenül attól, hogy a NetzDG ösztönzi-e a túlzott mértékű blokkolást, mivel ez a kifogás csak részben alapul a magán szereplők mint jogi döntőbírák megbízhatatlanságán, ami egyébként empirikusan igaz is. A privatizált cenzúra elleni tiltakozás elsősorban alkotmányos hurokat penget: a jogállamiságot vagy a törvény előtti egyenlőséget az biztosítja, hogy a jogszabályok alapján az igazságszolgáltatás ítélezik; a független és átlátható bíróságok feladata, hogy jogerős és kötelező ítéletet hozzanak arról, hogy a jog sérült-e és hogy kell-e szankciókat alkalmazni.⁸¹ A NetzDG-n keresztül az állam – olybá tűnik – lemond erről a felelősségéről. *Formálisan* azonban ez még sincs így, hiszen az igazságszolgáltatás fenntartja magának a jogot a platformok tartalommal kapcsolatos döntéseinek *végleges* értékelésére. A NetzDG-n kívüli, meglévő anyagi jogi szabályozás – beleértve a platformok járulékos felelősségének lehetőségét – folytatódó alkalmazása révén a platformok által hozott eltávolítási döntések bíróság előtt megtámadhatók, ahogyan az már alkalmanként elő is fordult.⁸² A NetzDG 4. cikk 5. bekezdése maga is előírja, hogy amennyiben a felügyeletet ellátó közigazgatási hatóság a rendszerszintű hiányosságokra vonatkozó ügy részeként meg akarja támadni egy platformnak a tartalom eltávolítását megtagadó döntését, akkor előzetes bírósági határozatra van szüksége a tartalom jogellenességének megerősítéséhez. *Formálisan* tehát továbbra is az állam marad a végső döntőbíró – az igazságszolgáltatáson keresztül – a tartalom felülvizsgálatát érintő döntésekben, és így garanciát nyújt a végső felügyeletre.⁸³

Az állam végső formális hatásköre ellenére a NetzDG létoka valójában az, hogy a platformok által már jó ideje alkalmazott felülvizsgálati magáneljárások legitimitását és ezáltal viszonylagos önállóságát növelje, és minimalizálja az állam várható *érdemi* szerepét a problémás online tartalmak kezelésében. Az online tartalmaknak csak a pusztán mennyiségét tekintve, más különben az államnak az érdemi szerep betöltéséhez komoly beruházásokra lenne szüksége a „saját infrastruktúrájában [...] a jogszabályok végrehajtásának javítása érdekében – a bűnüldöző hatóságok, az ügyészek és a bíróság megerősítésével”.⁸⁴ A tartalom értékelése és eltávolítása így a platformokra mint aktív, helyben lévő kapuőrökre „száll át”, akik egyfajta elsőfokú bíróságként működnek – bár valószínű, hogy eljárásaik eredménye a legtöbb esetben ügydöntő és végérvé-

⁷⁹ WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 20.

⁸⁰ Mint pl. a független és hozzáértő tartalomellenőrök alkalmazásának kötelezettsége.

⁸¹ WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 15.

⁸² EIFERT i. m. (12. lj.) 1451. Lásd még a 3. cikk b. szakasz 4. bekezdését, amely kimondja, hogy a törvény nem érinti a platform által hozott határozatok megtámadásának bírósági lehetőségét.

⁸³ A szerződési jog mint (kényelmes) szabályozási eszköz koncepciójáról lásd Aditi BAGCHI: Interpreting Contract in a Regulatory State. 54 *University of San Francisco Law Review* (2020) 35.

⁸⁴ WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 17.

nyes lesz, tekintettel az esetleges peres eljárásoknak a legtöbb panasz viszonylag alacsony értékéhez viszonyított magas várható költségére.⁸⁵ Az „átszáll” kifejezés nem teljesen tükrözi a helyzetet, mivel az állam korábban nem töltött be hasonló eltávolító szerepet, a bíróságok elé kerülő elszigetelt esetek kivételével.

Mindenesetre a felelősség illetően „átszállása” önmagában nem újszerű,⁸⁶ és a német vagy az uniós jog szerint alkotmányossági szempontból sem problematikus.⁸⁷ Mégis azáltal, hogy a NetzDG minimális átláthatósági és a tisztességes eljárásra vonatkozó normákat ír elő a felülvizsgálati eljárásra, alapvetően szakít a meglévő közvetítői eltávolítási rendszerekkel,⁸⁸ amelyek egyszerűen kiszervezték a kommunikáció jogszerűségéről szóló döntéseket anélkül, hogy figyelmet fordítottak volna arra, hogy ezek a döntések hogyan születnek. A NetzDG a hangsúlyt a döntések *érvényességéről* a döntéshozatali eljárás *szabályszerűségére* helyezi át: „a meglévő felelősségi rendszer csak a kimenetre volt kíváncsi – az számított, hogy a jogellenes tartalmat eltávolították-e. A szolgáltatók dolga volt, hogy ezt hogyan oldották meg. [A NetzDG] új szervezeti kötelezettségeket vezet be a közvetítők számára.”⁸⁹ Megköveteli a platformoktól, hogy „a felhasználók számára könnyen felismerhető, közvetlenül hozzáférhető és állandóan elérhető eljárást biztosítsanak a jogellenes tartalmakkal kapcsolatos panaszok benyújtására” és „hatékony és átlátható eljárást tartsanak fenn [e] panaszok kezelésére.”⁹⁰

A tényleges tartalommal kapcsolatos döntések esetében a platformok „lehetőséget adhatnak a felhasználónak arra, hogy a döntés meghozatala előtt [ténykérdésekben] reagáljon a panaszra”, és a nehéz döntéseket „egy elismert önszabályozó intézményre” bízhatják.⁹¹ A döntés meghozatalát követően a szolgáltatónak „haladéktalanul értesítenie kell a panaszt benyújtó személyt és a felhasználót minden döntésről, egyúttal meg is kell indokolnia döntését”⁹² 2021-ben módosították a NetzDG-t, hogy megerősítsék a panaszosok és még inkább a tartalmuk eltávolításával fenyegetett felhasználók „igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel” kapcsolatos jogait. Mostantól mindkét fél kezdeményezheti a platform által az adott anyag eltávolítása vagy el nem távolítása tekintetében meghozott döntés felülvizsgálatát,⁹³ és vitájukat választottbírói eljárás keretében rendezhetik.⁹⁴

⁸⁵ EIFERT i. m. (12. lj.) 1451.

⁸⁶ A jogsértésről való értesítésen alapuló másodlagos felelősség arra ösztönzi a „közvetévőt”, hogy ítélkezzen az elsődleges szerző által elkövetett jogsértés meglétéről, és ennek megfelelően cselekedjen, ahogyan az a rágalalmazási és a szellemi tulajdonjogban szokásos. Az „elfeledtetéshez való jog” a C-131/12. Google Spain és Google ügyben elbírálási és eltávolítási felelősséget írt elő az adatkezelőkre, pl. a Google-ra (lásd most a 679/2016/EU rendelet, a GDPR 17. cikkét).

⁸⁷ Legutóbb lásd Stadionban, 1 BvR 3080/09 [2018] BVerfG ECLI:DE:BVerfG:2018:rs20180411.1bvr308009 – az alapjogok horizontális hatályának korlátairól. Lásd még EIFERT i. m. (12. lj.) 1451.

⁸⁸ Leginkább az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv 14. cikke, de lásd még Olivia Defamation Act 1996 (UK) 1. cikk 1. bekezdés vagy a 2001/29/EK szerzői jogi irányelv 8. cikk 3. bekezdése.

⁸⁹ WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 7.

⁹⁰ 3. cikk 1. bekezdés.

⁹¹ 3. cikk 2. bekezdés 3. b) alpont és 3. cikk 6–11. bekezdés.

⁹² 3. cikk 2. bekezdés 5. pont.

⁹³ 3. b) alpont: jog a határozat felülvizsgálatának kérelmezésére, a határozat meghozatalától számított két héten belül.

⁹⁴ 3. c) alpont.

Ezen eljárási jogok célja, hogy tisztességes eljárást biztosítsanak az érintett tartalomhoz fűződő magánérdekek és a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő közérdek és a versengő jogok közötti döntéshez. Ezt a döntéshozatali eljárás kontradiktórius kialakításának megkövetelésével, valamint a döntések és azok alapjainak (viszonylagos) átláthatóságával érik el.⁹⁵ A magánjellegű elbírálási és eltávolítási eljárás során a közhatalom továbbra is jelen marad a háttérben azáltal, hogy jóvá kell hagynia az önszabályozó intézményt, amelyhez a platform a nehéz eseteket felterjeszheti,⁹⁶ a választottbírósgót, amelyhez a jogvitákat be lehet nyújtani,⁹⁷ valamint a felügyeleti hatóságot, amely a platform helyi képviselőjét elszámoltathatja.⁹⁸ Röviden: az állam biztosítja az alapvető keretet ahhoz, hogy a magánfelülvizsgálati folyamatok integritása – mindenki számára látható módon – biztosított legyen.⁹⁹ A tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos elvárás legalábbis részben kiterjed a platform *saját* közösségi normái szerinti tartalommoderálásra is, amint azt a német szövetségi bíróság 2021-ben megerősítette, amikor megállapította, hogy a Facebook jogellenesen járt el, amikor rasszista tartalmú bejegyzéseket törölt anélkül, hogy a felhasználót utólag tájékoztatta volna, valamint amikor nem tájékoztatta a felhasználót arról a szándékáról, hogy a fiókját indokolás nélkül letiltja, és nem adott lehetőséget a felhasználónak, hogy reagáljon ezekre az indokokra.¹⁰⁰ Természetesen amint az állam az eljárás örvévé válik, egyúttal kivonja magát a tényleges érdemi ítélekezésből is, és a partvonalra húzódik.

A fentiek alapján lehet amellet érvelni, hogy a NetzDG távolról sem privatizálja a cenzúrát, hanem jelentős állami dimenziókat visz az egyébként teljesen elszámoltathatatlan, magánjellegű, platformok által végzett tartalommoderálásba: először is, meghatározza a platformok által betartandó állami tartalmi normákat (erről bővebben alább); másodsor, a normák alapján benyújtott panaszok elbírálására vonatkozóan előírja a minimális követelményeket a tisztességes eljárás és az átláthatóság tekintetében. Így a közhatalom sem a végső formális hatásköréről, sem egy korábban általa betöltött érdemi funkcióról nem mond le (a nyilvánosságot jelenleg elárastó silány megszólalások mennyisége példátlan).¹⁰¹ Hasonlóképpen, miközben a német

⁹⁵ A félévenkénti jelentéseken keresztül érvényesülő általános átláthatósági követelményeket lásd a 2. cikkben; az információs követelmények vagy általános jellegű információkra (2. cikk 2. bekezdés 2. pont: „a jogellenes tartalom törlésének vagy blokkolásának eldöntésekor alkalmazott kritériumok”), vagy az összesített információkra vonatkoznak, amelyek így az egyedi döntések tekintetében nem adnak felvilágosítást; lásd alább a 136. lábjegyzetet kísérő magyarázatot. Az érintett feleket azonban folyamatosan tájékoztatni kell: 3. cikk 5. bekezdés.

⁹⁶ 3. cikk 2. bekezdés 3. b) alpont és 3. szakasz 6–7. bekezdés.

⁹⁷ 3c. cikk.

⁹⁸ 4a. cikk.

⁹⁹ WALDRON i. m. (1. lj.) 80.; Emily Durkheimre támaszkodik annak állításakor, hogy „a büntetőtörvényeknek fontos kifejező és kényszerítő funkciójuk is van, és elvárható, hogy ez a kifejező funkció álljon előtérben, [...] különösen a minden lakos számára biztosított az igazságos elbánásra vonatkozó nyilvános és látható garanciákkal kapcsolatban”.

¹⁰⁰ Gyűlöletkeltő bejegyzések törlése és felhasználói fiók lezárása, III ZR 179/20, III ZR 192/20 [2021] BGH ECLI: DE:BGH:2021:290721UIIIZR179.20.0. A bíróság a döntés meghozatala során egyensúlyba hozta a platform ütköző alapvető jogait a „foglalkozási szabadsággal” (német alkotmány 12. cikk), valamint a felhasználó véleménynyilvánítási szabadságával, és a tartalom moderálásával arányos válaszként arra kötelezte a platformot, hogy általános szerződési feltételeibe építsen be megfelelő minimális eljárási jogokat.

¹⁰¹ Jacob ROWBOTTOM: To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech. 71 *Cambridge Law Journal* (2012) 355; Stocker v. Stocker [2019] UKSC 17; KOLTAY i. m. (65. lj.) 301. ezt a „korábban soha nem létezett, ismeretlen társzabályozási modellt tárgyalja”.

büntető törvénykönyv meghatározza azt a jogi korlátot, amelynek alapján a platformokhoz benyújtott tartalmi panaszokat mostantól értékelni kell, a platformok által a NetzDG alapján betöltött szerep nem váltja ki sem a büntetőeljárásokat, sem a polgári peres eljárásokat¹⁰² – célja egyszerűen az, hogy a gyűlöletkeltő és egyéb jogellenes anyagokat eltávolítsa a „társadalom állandó látható szövetéből”.¹⁰³ A gyűlöletbeszéddel kapcsolatos európai szemszögből az ilyen eltávolítás az egyének – különösen a kisebbségekhez tartozók – eredendő méltóságának és a közösségekben elfoglalt egyenjogúságának a védelmét szolgálja.

3.3. Indokolatlan állami cenzúra: „a szólásszabadság *hivatalos* normái”

Ha a NetzDG-t az Egyesült Államokban fogadták volna el, azt az Első Alkotmánykiegészítés értelmében alkotmányellenesnek kellett volna minősíteni.¹⁰⁴ Amerikai alkotmányos szemszögből nézve a NetzDG csaknem megkülönböztethetetlen a RAV v. City of St. Paul ügyben (1992)¹⁰⁵ vizsgált jogszabálytól, vagyis a Saint Paul város által elfogadott előítélet által motivált bűncselekményekről szóló rendeletről, amely megtiltotta olyan szimbólumok vagy tárgyak kiállítását vagy megjelenítését, „amelyekről bárki tudja vagy alapos okkal feltételezi, hogy faj, bőrszín, hitvallás, vallás vagy nem alapján haragot, riadalmat vagy ellenszenvet váltanak ki másokban”. Még ha feltételezzük is – ahogy a Legfelső Bíróság tette –, hogy a rendeletet úgy kell értelmezni, hogy az csak a „támadó szavakra” vonatkozik (vagyis amelyek a köznyugalom *azonnali* megzavarására buzdítanak¹⁰⁶), amelyek egyébként kívül esnek az Első Alkotmánykiegészítés által biztosított védelmen, a rendelet még akkor is az Első Alkotmánykiegészítésbe ütközött. A rendelet ugyanis első ránézésre a támadó szavak tartalma alapján diszkriminált, mivel csak a faji, bőrszín stb. alapú támadó szavakat büntette, másokat nem. Ez ráadásul nézőpontalapú megkülönböztetésnek minősült, mivel a tilalom bizonyos kiválasztott eszmék elnyomására irányult.

Az amerikai alkotmányjog tehát olyan erős ellenszenvet tanúsít az állam által gyakorolt tartalom- és még inkább a nézőpontalapú megkülönböztetéssel szemben, hogy elér azokig a jogszabályokig is, amelyek olyan beszédet tiltanak, amely nem is minősül védelemre méltónak. Az alkotmányos akadály megugrásához szükséges, hogy „ne legyen reális esély arra, hogy bármely eszme *hivatalos* elnyomás tárgyát képezze”.¹⁰⁷ Ebben a tekintetben az Első Alkotmánykiegészítés joggyakorlata a politikai beszédre alkalmazandó szigorú vizsgálatot kiterjeszti az olyan alacsony értékű, nem védett beszédkategóriákra is, amilyenek például a támadó szavak.¹⁰⁸ Ebből a szemszögből nézve a német büntetőtörvénykönyv gyűlöletbeszédről szóló 130. cikk 1. bekezdése egyértelműen és célzottan arra törekszik, hogy elnyomjon bizonyos nemkívána-

¹⁰² A 3. a) (4) alpont értelmében a hálózat köteles jelenteni a szövetségi bűnügyi hivatalnak az illegális beszédet.

¹⁰³ Lásd a fenti 32. lábjegyzetet.

¹⁰⁴ De lásd Patrick ZURTH: The German NetzDG as Role Model or Cautionary Tales? Implications for the Debate on Social Media Liability. 31 *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal* (2021) 1084.

¹⁰⁵ RAV v. City of St Paul (56. lj.) 377. A különbség az, hogy a NetzDG normáit valójában nem az állam kényszeríti ki.

¹⁰⁶ Chaplinsky v. New Hampshire 315 US 568, 572 (1942).

¹⁰⁷ RAV v. City of St Paul (56. lj.) 377 (*kiemelés – U. K.*).

¹⁰⁸ Edward J. EBERLE: The Architecture of First Amend Free Speech. *Michigan State Law Review* (2011) 1191., 1193.

tos eszméket, hasonlóan Saint Paul város előítélet által motivált bűncselekményekről szóló rendeletéhez:

Aki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon 1. nemzeti, faji, vallási vagy etnikai származása alapján meghatározott csoport ellen, vagy a fent említett csoportok vagy társadalmi csoportok valamelyikéhez való tartozása okán a társadalom valamely csoportja vagy tagja ellen gyűlöletre uszít, vagy ellenük erőszakos vagy önkényes intézkedésekre szólít fel, [...] három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Elfogadva a NetzDG-nek az Első Alkotmánykiegészítéssel való összeegyeztethetlenségét,¹⁰⁹ itt az érv az, hogy a NetzDG végrehajtási módszerének – amelynek értelmében a szólásszabadság *állami* normáit a magánplatformok a nagyrészt autonóm magán eljárások révén érvényesítik – jelentős privatizáló, „tisztára mosó hatása” van. E magán eljárás révén a szólásszabadságra vonatkozó állami normák és szabályok a platform álláspontjának megfelelően elnyelődnek, átalakulnak és átfórnak, ezáltal jelentősen eltávolodnak az államtól. Ez a privatizáló hatás két szinten működik.

Először is, operatív szinten a NetzDG hatálya alá tartozó platformok úgy alakították ki felülvizsgálati eljárásaikat, hogy a panaszokat először a szolgáltatási feltételeik és a saját közösségi normáik alapján értékelik, és csak az ezeket a normákat *nem* sértő tartalmakat értékelik a NetzDG követelményei alapján. A különböző platformok első két féléves jelentését elemezve Heidi Tworek és szerzőtársai megjegyzik:

A Google, a Facebook és a Twitter is kiemelten ellenőrzi a közösségi irányelveinek való megfelelést; minden egyes panasz esetében először azt vizsgálják, hogy az adott tartalom sérti-e a közösségi irányelveiket. Minden olyan tartalom, amely elbukik ezen a vizsgálaton, eltávolításra kerül. [...] Ennek megfelelően, ahogy a Google átláthatósági jelentése is mutatja, az eltávolítási döntések többsége a platform saját, privát normáin alapul, nem pedig a szólásszabadság német törvényi szabályozásán. A Facebook és a Twitter nem részletezi ezeket az adatokat a jelentéseiben, de ugyanilyen sorrendben vizsgálják a panaszokat, előtérbe helyezve a közösségi irányelveket.¹¹⁰

Más szóval, a platformok a tartalommal kapcsolatos állami normákat nagymértékben beépítik az általánosságban szigorúbb privát házirendjükbe, és így „privatizálják” a szólásszabadság német szabályozásának jelentős részét, ami valószínűleg már korábban, a házirend megfogalmazásakor is megtörtént.¹¹¹

¹⁰⁹ Jack BALKIN: Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation. 51 *University of California Davis Law Review* (2018) 1149., amely az Egyesült Államok alkotmányjoga alapján érvel a közvetítők online szólásszabadság szabályozásban való részvétele ellen.

¹¹⁰ TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 5.; lásd még HELDT i. m. (61. lj.) 8-tól. A Facebookot ténylegesen megbírságotlák, mert 2018-as első átláthatósági jelentésében a jogellenes tartalmak mennyiségét félrevezető módon tüntette fel, a szokásos visszajelzési és bejelentési csatornáit igénybevételeire terelve azt. Federal Office of Justice Issues Fine against Facebook, 2019. július 2., <http://bit.ly/3Eiwm28>.

¹¹¹ A nagy platformok közösségi normáit már befolyásolhatta az illegális online gyűlöletbeszéd elleni küzdelem uniós magatartási kódexe is, lásd 14. lj.

Ez a felülvizsgálati hierarchia nem véletlen: kialakulását megkönnyítette és elősegítette a platformok – amelyek szabadon dönthetnek saját tartalmi normáikról – *magánszereplői* státusza. A NetzDG értelmében az illegális tartalmakat el kell távolítani, ugyanakkor a német jog szerint a legális tartalmakat nem szükséges fenntartani. A NetzDG hatálybalépését megelőzően heves viták folytak arról, hogy a platformoknak engedélyezni kell-e a legális tartalmak eltávolítását, és egyes kommentátorok azt javasolták, hogy a domináns platformoknak ne csak pozitív kötelezettségük legyen a jogellenes tartalmak eltávolítására, hanem – az állami szereplőkhöz hasonlóan – negatív kötelezettségük is arra, hogy *ne* cenzúrázzák a *legális* tartalmakat, ám ez megszüntette volna a magán közösségi normák lehetőségét.¹¹²

Elutasították viszont azt, hogy a platformokat a kommunikációs területen betöltött domináns szerepük alapján az állami szereplőkhöz hasonlóan *közvetlenül* kössék az alapjogok, mivel „ennek nincs szilárd alapja a német alkotmányjogban”.¹¹³ Az azonban, hogy a magánfelek emberi jogok *közvetett* jogosultjai lehetnek – például egy platform általános szerződési feltételeinek az alapvető jogokkal összhangban történő értelmezése révén –, a német jogban jól megalapozott.¹¹⁴ Ráadásul az alapjogok e közvetett horizontális hatása időnként nem is nagyon különbözhet az állami szereplők közvetlen felelősségétől, különösen akkor, ha – ahogyan a német alkotmánybíróság a Beer-Cans-Flashmob for Freedom ügyben (2015)¹¹⁵ hozott ítéletében fogalmazott – a „magánvállalkozás biztosítja a nyilvános kommunikáció infrastruktúráját, és így olyan funkciót lát el, amely korábban *egyedül* az államot illette meg”.¹¹⁶

Így a fent említett ügyben egy – egyébként a nyilvánosság által szabadon használt – városi tér magántulajdonosának engedélyeznie kellett egy nyilvános gyülekezést a téren, mivel a szólás- és gyülekezési szabadság felülírta tulajdonjogát. Következésképpen a német jog alapján jogilag lehetséges a legális tartalmakra vonatkozó negatív „fenntartási” kötelezettségek előírása a magánplatformok számára. A NetzDG azonban nem a fenntartási kötelezettségek létrehozásának megoldását választotta, és a német szövetségi bíróságnak a gyűlöletkeltő bejegyzések törlése és a felhasználói fiók bezárása ügyében (2021) hozott határozata – amely előírja a felhasználók tisztességes és törvényes eljáráshoz való jogának tiszteletben tartását – a platformok azon *prima facie* jogából indul ki, hogy saját kommunikációs normákat írjanak elő a felhasználóik számára, és a szabálysértéseket a posztok eltávolításával és a felhasználói fiók bezárásával szankcionálják, *még akkor is, ha* a posztok jogszerűek voltak.¹¹⁷

¹¹² A magáncenzúra és annak demokratikus deficitje kritikai leírását lásd KOLTAY i. m. (65. lj.) 301-től.

¹¹³ WISCHMEYER i. m. (61. lj.) 4.; Malte ENGELER: Meinungsfreiheit: Warum Facebook (zu Recht) nicht an Grundrechte gebunden ist. *Netzpölitik.org*, 2018. szeptember 18., <https://bit.ly/3ThGEVS>; lásd még Fraport, 1 BvR 699/06 [2011] BVerfG ECLI:DE:BVerfG:2011:rs20110222.1bvr069906, ahol az állam tulajdona volt a szóban forgó repülőtéren, és afelett ellenőrzést gyakorolt (a részvények 70%-ával), így azt *közvetlenül* az alapvető jogokhoz kötődően állami tulajdonúnak tekintették.

¹¹⁴ Az ezzel kapcsolatos német ítéletek tárgyalását lásd KOLTAY i. m. (65. lj.) 283-tól.

¹¹⁵ Beer-Cans-Flashmob for Freedom, 1 BvQ 25/15 [2015] BVerfG, ECLI:DE:BVerfG:2011:rs20110222.1bvr069906; Stadiumban, 1 BvR 3080/09 [2018] BVerfG ECLI:DE:BVerfG:2018:rs20180411.1bvr308009, amely megerősíti, hogy a magánszereplők (pl. a rendezvényszervezők), akik mások társadalmi életben való részvételét szabályozhatják, nem használhatják mérlegelési jogkörüket arra, hogy konkrét személyeket tényszerű indok nélkül kizárjanak az ilyen eseményekből.

¹¹⁶ Uo., a 6. bekezdés.

¹¹⁷ Chaplinsky v. New Hampshire (106. lj.). Az alsóbb fokú bíróságok által a platformok negatív (tartózkodást

Hasonló vita alakult ki az Egyesült Államokban a Legfelső Bíróság *Marsh v. Alabama* ügyben (1946)¹¹⁸ hozott döntése alapján, amely szerint a jogi személy – amelynek tulajdonában és üzemeltetésében állt az ügyben érintett város – önkormányzati feladatokat látott el, és ennek megfelelően tartania kellett magát az Első Alkotmánykiegészítéshez. Ezt később az „önkormányzati hatáskörök teljes spektrumát ellátó”¹¹⁹ magáncégekre korlátozták, és az „állami cselekvés” doktrína részeként általánosabb alapokra helyezték. A *Prager University v. Google LLC* ügyben (2020)¹²⁰ az Egyesült Államok 9. körzetének fellebbviteli bírósága azonban elutasította azt az érvet, hogy az állami cselekvés doktrínájának ki kellene terjednie a YouTube-ra, mivel a bíróság szerint a YouTube mindenütt való jelenléte és nyilvános jellege ellenére magánfórum maradt: „pusztán mások beszédének befogadása nem hagyományos, kizárólagos közfeladat, és önmagában nem változtatja a magánszervezeteket az Első Alkotmánykiegészítés korlátozásainak alávetett állami szereplővé.”¹²¹ Ennek eredményeképpen a YouTube által a saját szolgáltatási feltételeivel és közösségi iránymutatásaival összhangban végzett tartalommoderálás nem képezi alkotmányos vizsgálat tárgyát.

Bár tehát mind a német, mind az amerikai jog szerint a magántulajdonban lévő, a nyilvánosság számára szabadon hozzáférhető *fizikai* terek alkotmányos védelmet élveznek a szólás, a vallás és a gyülekezés tekintetében,¹²² ezeket a kiváltságokat (és a tulajdonosokra háruló terhet) nem terjesztették ki a hasonló online terekre – bár, mint fentebb említettük, a német jog szerint bizonyos esetekben van lehetőség a negatív „fenntartási kötelezettségekre”.¹²³ Ezt elméleti szempontból (az Egyesült Államokban) azzal indokolták, hogy a platformok nem olyan funkciót látnak el, amely „hagyományosan az állam *kizárólagos* előjoga”.¹²⁴ Függetlenül attól, hogy ez az érvelés mennyire helytálló,¹²⁵ hatása az, hogy az online területet eredendően privátként értelmezik, amelyben a tulajdonjog és a szerződéses jogok alkotják a tevékenységek átfogó jogi keretét. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a platformok szerkesztői szabadsággal rendelkeznek, és (elsősorban a német kontextusban) tetszésük szerint moderálhatják a tartalmat. Erre nem lennének jogosultak, ha az amerikai jog szerinti „állami szereplők” volnának, vagy ha a német jog szerint közvetve, de *teljes* mértékben kötnék őket a szólásszabadsággal kapcsolatos kötelezettségek.

Eggyel továbblépve, azáltal, hogy a platformok kizárólag magánszereplőként működnek, az állam a tartalom moderálását *de facto* a platformokra ruházza át mint olyan feladatot, ame-

előíró) feladatairól hozott számos ellentmondásos ítéletet lásd ECHIKSON–KNODT i. m. (61. lj.) 11. és lásd KOLTAY i. m. (65. lj.).

¹¹⁸ *Marsh v. Alabama* 326 US 501 (1946).

¹¹⁹ *Lloyd Corp v. Tanner* 407 US 551, 569 (1972); *Hudgens v. NLRB* 424 US 507 518 (1976).

¹²⁰ *Prager University v. Google LLC*, No. 18-15712 (9th Cir. 2020).

¹²¹ Uo., 5.; az idézet forrása: *Manhattan Community Access Corp v. Halleck* 139 SCt 1921, 1930 (2019).

¹²² Megjegyezzük, hogy a *Marsh*-ügyet nem terjesztették ki a bevásárlóközpontokra, lásd *Lloyd Corp v. Tanner* (119. lj.).

¹²³ Lásd a 117. lábjegyzetet.

¹²⁴ *Prager University v. Google LLC* (120. lj.), idézi a *Rendell-Baker v. Kohn* ügyet, 457 US 830, 842 (1982) (*kiemelés az eredetiben*).

¹²⁵ Ezzel az állásponttal való kritikus szembenállás Matthew P. Hooker: *Censorship, Free Speech and Facebook: Applying the First Amendment via the Public Function Exception*. 15(3) *Washington Journal of Law, Technology & Arts* (2019) 35.

lyet saját maga nem tudna (Egyesült Államok) vagy nem lenne hajlandó megtenni (Németország). Ez a „delegálás” a fent tárgyalt – konkrét jogsértéseken alapuló – moderálással ellentétben általános jelleggel működik. Bár a NetzDG – a német büntetőjoggal együtt – megenged némi állami beavatkozást a magántulajdonban lévő és magánirányítású online térbe, nem borítja fel az alapvetően magánjellegű irányítási keretet és az „általános szerződési feltételek” és a „közösségi irányelvek” alapértelmezett elsőbbségét.¹²⁶ A magánjellegű felépítmény magyarázza, hogy a felhasználói panaszokat – függetlenül azok alapjától – elsősorban a házirend alapján vizsgálják, és csak ezt követően vetik alá a NetzDG alapján megfogalmazott „hivatalos” követelmények szerinti vizsgálatnak. Ezáltal a NetzDG szerinti szabályozásnak való megfelelést könnyen meg lehet kerülni,¹²⁷ és „Németországban a vállalatok gyakran inkább a közösségi irányelveik alapján végrehajtott gyorsabb és következetesebb eltávolítást választják”¹²⁸ – ez a kritika különösen akkor jogos, ha a platform ezáltal a tisztességes eljárásra vonatkozó kötelezettségeket is megkerüli.¹²⁹ Mindezzel együtt a felülvizsgálati hierarchia összhangban áll a kibertér jogilag szankcionált magánirányítási keretrendszerével.

Másodszor, még a felhasználói panaszok azon kisebb része esetében is, amelyet nem tartozik a platform közösségi iránymutatásai alá, és amelyet így a német büntetőjog normái alapján kell értékelni, e hivatalos normák privatizáló hatása a tág jogi fogalmak és az egyedi döntések átláthatóságának hiánya révén továbbra is érvényesül. Valójában a NetzDG ellenzői elsősorban a platformok által alkalmazandó fogalmak tág mivoltát kritizálták. David Kaye, az ENSZ szólás- szabadsággal foglalkozó külömbizottja azt bírálta, hogy a NetzDG „olyan tiltásokra támaszkodik, [...] amelyek homályos és kétértelmű kritériumokon alapulnak, [...] [és] nagymértékben függenek a kontextustól, amelynek értékeléséhez a platformok nincsenek megfelelő helyzetben”¹³⁰ – amely véleményt az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és a Riporterek Határok Nélkül is osztotta¹³¹ –, és továbbra is aggályát fejezte ki azt illetően, hogy lehetőség van jogszerű tartalmak eltávolítására is.

A fenti érvelés szerint ez mindenképpen olyan szabadság, amelyet a platformok magánszereplői jogi státuszuk szükségszerű velejárójaként élveznek. A platformok számos ilyen „homályos” és „kétértelmű” kritériumot alkalmaznak már saját közösségi normáik részeként is, amikor

¹²⁶ Ugyanez az elv szolgál az EU digitális szolgáltatásokról szóló jogszabálya és az Egyesült Királyság online biztonságról szóló törvénye által bevezetendő keretek alapjául is, lásd a fenti 14. lábjegyzetet.

¹²⁷ HELDT i. m. (61. lj.) 13.

¹²⁸ TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 6.

¹²⁹ De lásd a gyűlöletkeltő bejegyzések törlése és a felhasználói fiók bezárása ügyében hozott ítéletet (100. lj.), amelyben a német bíróság előírta a tisztességes eljárással járó alapvető jogok tiszteletben tartását a Facebook közösségi normáin alapuló tartalomeltávolítással kapcsolatban.

¹³⁰ David Kaye (a véleménynyilvánítás szabadságához és a véleményszabadsághoz való jog előmozdításával és védelmével foglalkozó különleges előadó) nyílt levele a német kormánynak, ohchr.org, 2017. június 1., <https://bit.ly/3hpu21E>.

¹³¹ Bernd HOLZNAGEL: Legal Review of the Draft Law on Better Law Enforcement in Social Networks. Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, a médiaszabadsággal foglalkozó képviselő hivatala, 2017. május, 14-tól; Reporter ohne Grenzen: NetzDG führt offenbar zu Overblocking. rog.org, 2018. július 27. Lásd még Article 19: Germany: The Act to improve Enforcement of the Law in Social Networks. Article19.org, 2017. augusztus, <https://bit.ly/3Um0Alu>.

azok az állami normákat tükrözik. Például a Facebook saját gyűlöletbeszéd-tilalma nagyban hasonlít a német büntető törvénykönyv 130. cikkéhez, bár annál szigorúbb:

Ez [a gyűlöletbeszéd] megfélemlítő és kirekesztő környezetet teremt, és bizonyos esetekben elősegítheti az offline erőszakot. A gyűlöletbeszédet úgy határozzuk meg, mint az emberek – és nem fogalmak vagy intézmények – elleni közvetlen támadást az általunk védettnek nevezett tulajdonságok alapján: ilyen a faji, az etnikai hovatartozás, a nemzeti származás, a fogyatékoság, a vallási hovatartozás, a kaszt, a szexuális irányultság, a nem, a nemi identitás és a súlyos betegség.¹³²

Miközben a tág büntetőjogi fogalmakat mindig olyan kifinomult jogi konstrukciók egészítik ki, amelyek árnyalatnyi megkülönböztetésekre építenek – ilyen például az erőteljesen kifejtett politikai nézetek és a politikusok elleni becsmérlő személyes támadások közötti megkülönböztetés¹³³ –, a fogalmak tág mivolta nagy mozgásteret biztosít a végső értékelések jogszerű eltéréseihez.

Az állammal kapcsolatban az EJEB arra figyelmeztetett, hogy „ha az államnak az ilyen bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárás lefolytatására vonatkozó mérlegelési jogköre túlságosan széles körűvé válik, [...] [akkor az] potenciálisan visszaélésre ad lehetőséget a szelektív végrehajtás révén¹³⁴ – ez az aggodalom teljes mértékben egybecseng a hatalommal való állami visszaéléstől való amerikai félelemmel. A NetzDG alapján azonban magánplatformok lépnek be a mérlegelési jogkörbe, és a „gyűlölet” és hasonló fogalmak értelmezésébe saját nézőpontjukat és ideológiájukat viszik be. A magánértékek ilyen jellegű bevitelét részben ellensúlyozza a NetzDG azon követelménye, hogy a tartalomértékelőket rendszeresen képezni kell.¹³⁵ Mindazonáltal maguk az értékelések továbbra is el vannak távolítva az államtól. Továbbá mivel az egyedi döntések nem nyilvánosak – ahogyan azt számos kommentátor jogosan kritizálta¹³⁶ –, nem biztosított a hivatalos normák platformok általi alkalmazásának a közvélemény általi ellenőrzése sem. A NetzDG általános átláthatósági kötelezettségei mind összesített jellegűek, és nem nyújtanak betekintést az egyedi döntések indokaiba,¹³⁷ amelyekhez – úgy tűnik – csak a felek és a felügyeleti hatóság férhet hozzá.¹³⁸ Végül, de nem utolsósorban, a platformok „természetes” preferenciája, hogy az autonóm, házon belüli döntéshozatalt részesítsék előny-

¹³² Meta, Transparency Center: A Facebook közösségi alapelvei – gyűlöletbeszéd, <https://bit.ly/3WLDl0H>.

¹³³ A Renate Künast v. Facebook 27 AR 17/19 (2019) LG Berlin ECLI:DE:LGBE:2019:0909.27AR17.19.00 ügy a zöldpárti politikusra, Renate Künastra irányuló, a Facebookon folytatott gyűlöletbeszédre vonatkozott, amely egyszerre volt személyesen sértő és politikai töltetű.

¹³⁴ Savva Terentjev v. Russia, no.10692/09, 2018. augusztus 28-i ítélet [85]; Altuğ Taner Akçam v. Turkey, no. 27520/07, (2016) 62 EHRR 12, [93]–[94].

¹³⁵ A 3. cikk 4. bekezdés.

¹³⁶ EIFERT i. m. (12. lj.) 1452-től; TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 8. (megemlíti az „Információs Központra” vagy helyett egy minden platformról származó adatokat tartalmazó „kutatási adattárra” vonatkozó javaslatát azokra az esetekre, amikor a felhasználók nem értették egyet a döntés kezelésével).

¹³⁷ 3. cikk 2. bekezdés a félévenkénti jelentésekben feltüntetendő összesített információkról.

¹³⁸ Az érintett felekre vonatkozóan lásd a 3. cikk 5. bekezdését, a felügyeleti hatóság félreérthetőbb álláspontját lásd a 4. cikk 1. bekezdés 2. pontjában, valamint a 4a. cikk 3. bekezdésében és a 3. cikk 5. bekezdésében, amely lehetővé teszi a felügyeleti hatóság számára a panasztételi eljárás igénybevételét.

ben, egyúttal arra is magyarázatot nyújt, hogy miért terjedt el oly kevéssé, hogy a nehéz döntéseket átadják egy „elismert önszabályozó intézménynek”.¹³⁹

Az a tény, hogy a NetzDG a beszéd nézőpontalapú megkülönböztetésén alapuló *hivatalos* normákat ír elő – és így Amerikában alkotmányellenesnek minősülne –, csak a történet egyik fele. A másik fele akkor bontakozik ki, amikor e hivatalos normák végrehajtását magánplatformok privatizálják. A NetzDG olyan jogi környezetet támogat és legitimál, amelyben egyrészt a közjog feloldódik a szolgáltatási feltételekben és a közösségi normákban kifejezett magánjogi szerződéses normativitásban, másrészt a fennmaradó panaszokat nagyrészt autonóm módon, tág jogi fogalmakat alkalmazva, jelentős mérlegelési lehetőséggel és az egyedi döntések rutinszerű ellenőrzése nélkül, házon belüli eljárások révén oldják meg. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a NetzDG megmenekülhetne az alkotmányra hivatkozó amerikai haragtól, mindössze azt kívánom bemutatni, hogy a tartalommal kapcsolatos állami normák viszonylag autonóm magáneljárásokon keresztül történő végrehajtásának miért kellene szükségszerűen enyhítenie az amerikaiak elsődleges félelmét az államnak a szólásszabadságba való beavatkozásától.

4. Következtetés

A tanulmány előfeltevése az volt, hogy az internet alapvetően megváltoztatta a nyilvánosság szféráját. Nagyságrendekkel megnövelte a szüretlen nyilvános beszéd mennyiségét, láthatóságát és állandó jelenvalóságát, és fokozta a kommunikáció globalizációját, ami a szólásszabadság hagyományos, területalapú szabályozását problematikussá, ha nem lehetetlenné teszi. A NetzDG mindkét problémára azzal reagál, hogy formalizálja a kulcsfontosságú németországi platformok kapuóri szerepét, mégpedig úgy, hogy a platformok tartalommoderálási gyakorlatába helyi közszolgálati tartalmi normákat és alapvető eljárási követelményeket épít be. Nem kizorítja ezeket a gyakorlatokat, hanem információkat biztosít hozzájuk és kiegészíti azokat. Összességében a NetzDG szankcionálja a kibertér magánszabályozását és erősíti annak legitimitását az állami háttérjelenlét, azaz a *szabályozott* önszabályozás révén.¹⁴⁰ Ez nem áll ellentétben sem a platformok tevékenységének globális jellegével, sem a platformoknak a szólásszabadság amerikai hagyományához való hűségével.

A tanulmány fő érve az, hogy a NetzDG működőképes kompromisszumot alakít ki a szólásszabadság látszólag összeegyeztethetetlen európai és amerikai hagyományai között, a felhatalmazott polgárságról alkotott eltérő elképzeléseik alapján. A szólásszabadság állami normáinak magáneljárásokon keresztül történő érvényesítésére irányuló NetzDG-s kulcsmechanizmus egyedülállóan alkalmas arra, hogy kielégítse azt a német, illetve európai igényt, hogy a gyűlöletbeszédet és az egyéb hasonló jellegű beszédet eltávolítsák a nyilvános térből, valamint azt az amerikai igényt, hogy az állam maradjon a háttérben. Ennek ellenére a NetzDG sikere a szólás-

¹³⁹ 3. cikk 2. bekezdés 3. b) alpont és 3. cikk 6–11. bekezdés; lásd még TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 6. (a platformok részéről külső tanácsadó alacsony gyakorisággal történő igénybevételeiről); ECHIKSON–KNODT i. m. (61. lj.) 14-tól.

¹⁴⁰ A tiszta önszabályozással való összevetés Kate KLONICK: The New Governors: The People, Rules and Process Governing Online Speech. 131 *Harvard Law Review* (2018) 158.

szabadság terén fennálló transzatlanti szakadék áthidalásában nem töretlen, és nem is lehet az. Annak bemutatásával, hogy a NetzDG jelentős közjogi dimenziókat visz be az egyébként teljesen elszámoltathatatlan magán eljárásokba, és hogy az alapjául szolgáló, a szólásszabadságra vonatkozó büntetőjogi normák a végrehajtási eljárás során nagyrészt privatizálódnak, az érvelés öngólt is lő – a másik oldal aggályainak táplálásával. Ez talán a legjobban a szólásszabadság-hagyományok konvergenciájának elkerülhetetlen mellékhatásaként értelmezhető, de nem alkotmányos értelmükben, hanem inkább az eljárások révén megvalósuló konvergenciaként. Az általánosabb felismerés azonban az, hogy a szólásszabadság amerikai és európai felfogása közötti legfontosabb különbség nem bináris természetű, mindössze eltérő jellegű elsődleges aggályokat tükröz: az Első Alkotmánykiegészítés a szólásszabadságba való állami beavatkozástól való elsődleges félelemre reflektál, míg az európai felfogás háttérében álló elsődleges aggály az állampolgárok egyenlőségének és eredendő méltóságának védelme a nyilvános szférában. Az elsődleges törekvésekben megmutatkozó fenti különbségek azonban teret hagynak a közeledés számára is.

Végezetül, Amerika részéről az Első Alkotmánykiegészítés abszolutizmusához való ragaszkodás azt jelenti, hogy – kormányként és szabályozói szinten – Amerika nagymértékben immunis az online kommunikáció vadhajtásaira és arra a nyomásra, amelyet más liberális demokráciák kormányai tapasztalnak ezek kezelésére. Ez azonban azt is jelenti, hogy más államok is vezető szerepet vállalnak az online kormányzás témakörében, és ennek gyakran jóval a nemzeti határon túlmutató hatásai vannak. A „brüsszeli hatás” például arra utal, hogy az uniós szabályozás – például a GDPR – az európai határokon túl is hullámokat vet.¹⁴¹ Ennek oka lehet a szabályozás extraterritoriális kialakítása, vagy az, hogy a globális szereplők inkább az egységes globális közösségi normák szerint kívánják működni,¹⁴² továbbá az, hogy egyes országok előszeretettel másolnak le (arra érdemes) szabályozási kezdeményezéseket.¹⁴³ Kialakításában a NetzDG a német online térre korlátozódik, mégis a felelős magánszabályozás szélesebb körű mintájaként szolgálhat.

FORDÍTOTTA: NAGY SZABOLCS

A FORDÍTÁST LEKTORÁLTA: REMÉNYI ÉDUA

¹⁴¹ Lásd Anu BRADFORD: *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford, Oxford University Press, 2020.

¹⁴² EIFERT i. m. (12. lj.).

¹⁴³ Ez azon aggodalom formájában is kifejezésre jut, hogy az autoriter rezsimeket a törvény által bevezetett mechanizmus arra inspirálhatja, hogy azt saját kifogásolható céljaikra használják fel, ami valóban meg is történt, amikor Oroszország lemásolta a NetzDG egyes részeit a saját terrorizmusellenes törvényében, lásd pl. TWOREK–LEERSSEN i. m. (61. lj.) 4.